

לקוטי תורה • שיר השירים • מאמר 28

הסבי עיניך וגו'

”הסירי את עיניך”

אהבתה הבוררת של התפילה, הרצוא שבו הנשמה משתוקקת להתבטל בה', היא מדרגה גדולה אך אינה התכלית: ה' אומר ”הסירי את עיניך ממני”, מפני שרצונו בדירה בתחתונים, וגדולתו האמיתית ביותר, ”ענוותנותו”, מתגלה בשוב — בחזרה ללימוד התורה, לצדקה ולגמילות חסדים בעולם הגשמי. התורה והמצוות, הבאות מבחינת ”פנים”, מסוגלות להסיר את ה”שערות” של הגשמיות שעלולות להתלוות לעיסוק כזה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/28

הנקודה

אהבתה הבערת של התפילה, הרצוא שבו הנשמה משתוקקת להתבטל בה', היא מדרגה גדולה אך אינה התכלית: ה' אומר "הסירי את עינייך ממני", מפני שרצונו בדירה בתחתונים, וגדולתו האמיתית ביותר, "ענוותנותו", מתגלה בשוב — בחזרה ללימוד התורה, לצדקה ולגמילות חסדים בעולם הגשמי. התורה והמצוות, הבאות מבחינת "פנים", מסוגלות להסיר את ה"שערות" של הגשמיות שעלולות להתלוות לעיסוק כזה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר מסביר את הפסוק "הסבי עינייך מנגדי שהם הרהיבונך; שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד" (שיר השירים ו, ה; ד, א). הפנים נושאות את החיות, ואילו האחוריים מקבלים רק הארה הנשפעת מהם: ישראל הם "פניו" של ה', ואילו פרעה, ה"עורף", ועשו, "איש שעיר", מקבלים רק מבחינת אחוריים. בזמן הגלות הכלה "חולת אהבה" ומבקשת את יינה של פנימיות התורה, כדי להישאר תמיד באהבה של כלות הנפש. ה' משיב שרצוא זה שייך לשעת התפילה; הנשמה ירדה לעולם בשביל השוב, כדי לעשות לו דירה בתחתונים. שירת הלויים היא רצוא, אך הם היו כפופים לכוהנים, שממשיכים את האור למטה. האומות מרוממות את ה' כל כך עד שהן שוללות את השגחתו; אך לאמיתו של דבר, כסובב כל עלמין, הוא נמצא במידה שווה למעלה ולמטה, ו"ענוותנות" זו היא גדולתו הנעלית יותר. "שערות" התחכום בענייני העולם "מתגלחות" ("גלשו", הנדרש מלשון גילוח) על ידי התורה והמצוות, ויראת חטא, הרואה כל חטא קטן כהר, היא גליעד המרחיק את הקליפות.

מבנה

1	פנים ואחוריים	19
	הצדיקים הם עיני ה'; הפנים נושאות את החיות, ואילו האחוריים מקבלים רק הארה הנשפעת מהן. באמצעות ברכת כוהנים נותן ה' לישראל "פנים" כלפיהם, גם כשהחטאים הסתירו אותן, ואילו פרעה, ה"עורף", ועשו, "איש שעיר", מקבלים רק מבחינת אחוריים.	
2	הכלה חולת האהבה ותשובת ה'	29
	רצונו של כל יהודי הוא לדבוק בה', אך בגלות מחיצה של ברזל גורמת לכלה להיות "חולת אהבה", והיא מבקשת את יינה של פנימיות התורה כדי להישאר באהבה תמידית של כלות הנפש. ה' משיב "הסירי את עינייך": אהבה זו שייכת לשעת התפילה, והנשמה ירדה לעולם בשביל השוב.	
3	רצוא ושוב	39-4
	העבודה צריכה להיות "אם רץ לבך — שוב לאחד": המשכת האלקות למטה באמצעות לימוד תורה מעשי, צדקה, חסד ותפילה. רצוא בלבד מתמקד בגדולת ה', ואילו רצונו הוא בדירה בתחתונים; שירת הלויים הייתה רצוא, אך הם היו כפופים לכוהנים, מפני שעיקר העניין הוא ההמשכה למטה.	
4	ענוותנותו היא גדולתו	59-6
	האומות מרוממות את ה' כל כך עד שהן שוללות את השגחתו למטה, ומדמות את הבריאה לשרשרת של סיבה ומסובב. לאמיתו של דבר הוא סובב כל עלמין, מעל לכל השרשרת, והחכמה העליונה והעולם הגשמי שווים לפניו; "ענוותנות" זו היא רוממותו הנעלית יותר.	

רצוא מכוסס על ההנחה שגדולת ה' נמצאת למעלה, והדבר נכון רק מצד בחינת ממלא כל עלמין; מצד בחינת סובב כל עלמין, למעלה ולמטה שווים, ולכן עיקר העבודה הוא שוב, במעשה בפועל. קדושתו, היותו מובדל, מתגלה דווקא בעולם הגשמי הזה.

העיסוק בענייני העולם עלול להביא את ה"שערות" – עודף התחכום בענייני העולם שממנו ניזונה הסטרא אחרא. אך התורה והמצוות, הבאות מבחינת "פנים", מסירות אותן כאשר האדם מכוון לכך את לבו; ויראת חטא, הרואה כל חטא קטן כהר, היא גליעד המרחיק את הקליפות.

פנים ואחוריים פנים ואחוריים

בפנים מרוכזים החיות ותשומת הלב, ואילו האחוריים מקבלים רק הארה הנשפעת מהם. לאדם יש "פנים" כלפי ה' כאשר רצונו והשתוקקותו מופנים אליו; שערות העורף מסמלות את מה שהוא רק הארכה חיצונית.

רצוא ושוב רצוא ושוב

שתי התנועות בעבודת הנשמה: רצוא, ההשתוקקות לעלות ולהיכלל בה', ושוב, החזרה אל העולם כדי לקיים בו את רצונו. המאמר מבאר שהשוב הוא תכלית ירידת הנשמה.

דירה בתחתונים דירה בתחתונים

תכלית הבריא: שה' ישכון בעולם הגשמי והשפל הזה. היא מתגשמת באמצעות השוב, העבודה בעניינים גשמיים.

ענותנותו ענותנותו

ירידתו של ה' להשגיח על העולם התחתון ולשכון בו. המאמר מבאר שזו גדולה נעלית יותר מהרוממות המותרת אותו למעלה.

סובב כל עלמין סובב כל עלמין

ה' כפי שהוא למעלה משרשרת הסיבה והמסובב, כך שלמעלה ולמטה שווים לפניו. משום כך השגחתו מגיעה לכל פרט בחיים שבעולם הגשמי.

מותרי מוחין מותרי מוחין

התחכמות בענייני העולם, ה"שערות" הצומחות מן ה"אחוריים" כאשר האדם מתעסק בעולם הגשמי. בכוחם של התורה והמצוות להסירן.

יראת חטא יראת חטא

יראה הכלולה באהבה: החשש שהחטא ינתק את קשר האהבה, הגורם גם לחטא קטן להיראות כהר. היא ה"גליעד" המפריד את האדם מן הסטרא אחרא.

קטע 1 • 11

פנים ואחוריים

1 הסבי עיניך^{1,2} וגוי. והענין דהנה הצדיקים נקראו עיני ה' כמ"ש עין ה' אל יראיו³ וכתוב יצרנהו כאישון עינו.⁴

"הסבי עיניך" וגוי. והענין הוא שהצדיקים נקראים "עיני הוי", כמו שכתוב: "עין הוי אל יראיו", ונאמר: "יצרנהו כאישון עינו".

המאמר פותח בפסוק משיר השירים, שבו האהוב אומר לרעה: "הסבי עיניך מנגדי, שהם הרהיבונני"; בתורת החסידות האהוב הוא ה' והרעה היא עם ישראל. כדי להסביר מהן "עיניה" של הרעה, מציין אדמו"ר הזקן שהצדיקים נקראים עיני ה', ומביא שני פסוקים: עינו של ה' נתונה על יראיו, והוא שומר על ישראל כאישון עינו.

והנה העינים הם בחי' פנים ששם עיקר החיות ראייה שמיעה וגם במקום שאדם רואה שם מחשבתו משא"כ בחי' אחוריים אין שם רק חיות מועט מה שנלקח מהארה וזיו שבפנים

והנה העינים הן בחינת פנים, שבהם מצויה עיקר החיות: ראייה [ושמיעה]; וגם במקום שאדם מביט בו נמצאת מחשבתו. לעומת זאת, בבחינת אחוריים יש רק מעט חיות, הנמשכת מן ההארה והזיו שבפנים;

העינים שייכות לפנים, ושם מרוכזות חיותו של האדם: יש בהן ראייה ושמיעה, ומחשבתו של אדם הולכת למקום שבו הוא מביט. לעומת זאת, בעורף יש רק מעט חיות — מעין שארית מן האור והזיו שבפנים.

והוא ענין השערות שאחורי עורף שהוא רק התפשטות הארה וזיו בלבד מן החיות שבפנים כמ"כ [כמו כן] ענין ישראל שהם בחי' פנים ששם ראייה ושמיעה עיני ה' משוטטות כו'

וזהו ענין השערות שמאחורי העורף, שהן רק התפשטות של הארה וזיו בלבד מן החיות שבפנים. כך גם ענינם של ישראל, שהם בחינת פנים, שבה יש ראייה ושמיעה, "עיני הוי" משוטטות" וכו',

השערות שמאחורי העורף ממחישות את החיות המועטה הזאת: הן רק התפשטות חיצונית של זיו הפנים. עם ישראל, אומר אדמו"ר הזקן, הוא בחינת "הפנים" בתמונה זו — המקום שבו יש ראייה ושמיעה. הוא רומז לפסוק על עיני ה' המשוטטות בכל הארץ.

כדכתיב יאר ה' פניו אליך היינו שה' מאיר להם לישראל שיהיה להם בחי' פנים ורצון ותשוקה אליו ית' כמו שכתוב: "יאר ה' פניו אליך", כלומר, שה' מאיר לישראל כדי שתהיה להם בחינת פנים, ורצון ותשוקה אליו יתברך.

ברכת הכוהנים, "יאר ה' פניו אליך", מתפרשת כאן כך: ה' מאיר לישראל כדי שיהיו להם "פנים" כלפיו. "פנים" כאן פירושו רצון ותשוקה המופנים אל ה'.

(וכמ"ש לך אמר לבי⁵ בקשו פני שיהיה גילוי פנימית הלב והיינו ע"י את פניך הוי אבקש כמ"ש אמר ע"פ כי תצא כו' וזהו כמים הפנים לפנים⁶ כו')

(וכמו שכתוב: "לך אמר לבי בקשו פני" — שתתגלה פנימיות הלב; והדבר נעשה באמצעות "את פניך הוי אבקש", כפי שנתבאר במקום אחר על הפסוק "כי תצא" וכו'. וזהו "כמים הפנים לפנים" וכו').

בסוגריים מובא פסוק מתהילים: הקריאה שבלב, "בקשו פני", פירושה שפנימיות הלב תתגלה; הדבר נעשה באמצעות "את פניך הוי אבקש", כפי שמוסבר בהרחבה במקום אחר על הפסוק "כי תצא". הפתגם "כמים הפנים לפנים" מכטא את ההדדיות: הפנים שאדם מפנה אל ה' הן הפנים המוחזרות אליו.

ומ"ש אח"כ עוד ישא ה' פניו היינו אף גם אם לפעמים עוונות מבדילים שאין לנו בחי' פנים עכ"ז [עם כל זה] ה' בטובו עושה לנו בחי' פנים אף בלי דעת כלל וזהו ישא ה' פניו אליך כו'

ומה שנאמר לאחר מכן, "ישא ה' פניו", פירושו שאף אם לפעמים העוונות מבדילים, ואין לנו בחינת פנים, בכל זאת ה', בטובו, מעניק לנו בחינת פנים, גם בלי שום מודעות לכך. וזהו "ישא ה' פניו אליך" וכו'.

הביטוי הבא בברכה, "ישא ה' פניו אליך", מתייחס למצב קשה יותר: כשהעוונות יוצרים הפרדה, וכבר אין לנו "פנים" כלפי ה'. גם אז ה', בטובו, מעניק לנו את בחינת הפנים הזאת, אפילו כשאין לנו שום מודעות לכך.

(וכמ"ש במ"א⁷ שבחי' ישא⁸ הוא העלאה למעלה לבחי' שאין שם בחי' אחוריים כלל שהוא למעלה מבחי' צמצום ולכן משם יומשך יתר שאת⁹ לישא ולהמשיך בחי' פנים אף גם בשעה שאין לנו בחי' פנים)

(וכמו שנתבאר במקום אחר, שבחינת "ישא" היא העלאה למעלה, לבחינה שאין בה כלל בחינת אחוריים, והיא למעלה מבחינת צמצום. לכן תימשך משם יתר שאת, כדי לשאת ולהמשיך את בחינת הפנים גם בשעה שאין לנו בחינת פנים,

בסוגריים מוסבר כיצד "ישא" יכול לפעול כך: הוא מעלה את העניין לבחינה שמעל הצמצום, שבה אין כלל בחינת "אחוריים". משם באה תוספת של התרוממות — "יתר שאת", מן השורש של "ישא" — והיא ממשיכה בחינת "פנים" גם בשעה שאין לנו פנים משלנו.

וכמאמר פנים אין לנו פניך לחלות¹⁰ ובחי' ראשונה נמשך ע"י מצות התורה וזהו את פניך הוי אבקש והבי' ע"י מצות דרבנן כמ"ש בגמרא והם מדקדקים עד כזית¹¹ כו')

וכמאמר: "פנים אין לנו, פניך לחלות". הבחינה הראשונה נמשכת באמצעות מצוות התורה, וזהו "את פניך הוי אבקש"; והשנייה באמצעות מצוות דרבנן, כפי שנאמר בגמרא: "והם מדקדקים עד כזית" וכו'.

זוהי בקשת הפיוט "מרוכים צורכי עמך", כפי שמצוין בהערת קה"ת: "פנים אין לנו, פניך לחלות". שני ביטויי הברכה מקבילים לשני סוגי מצוות: "יאר פניו" נמשך באמצעות מצוות התורה, ו"ישא פניו" באמצעות מצוות דרבנן. זאת בהתאם לדברי הגמרא שה' נושא פנים לישראל, משום שהם מדקדקים לברך אותו אפילו על כזית.

והנה פרעה אותיות הערף דהיינו שאין לו בחינת פנים כלל וכל החיות שלו הוא רק מאחוריים כמאן דשדי בתר כתפוי

והנה פרעה [הוא] אותיות הערף, כלומר שאין לו כלל בחינת "פנים", וכל החיות שלו באה רק מן האחוריים, "כמי שמשליך מאחורי כתפיו".

פרעה הוא היפוכו של ה"פנים": האותיות של שמו, פרעה, הן אותיות הערף. אין לו כלל "פנים" כלפי הקדושה; החיות שיש בו מגיעה אליו רק מן האחוריים, כמו דבר שמשליכים מאחורי הכתפיים בלי להפנות את הפנים למי שמקבל אותו.

וז"ש [וזהו שכתוב] **עשו אחי איש שעיר¹² אף בהיותו אחי בקבלת הארה וזיו מעט מהקדושה הוא רק מבחי** **שערות שהוא אחורי עורף ולא בחי פנים כלל.**^{13, 14, 15}

וזהו שכתוב: "עשו אחי איש שעיר". אף שהוא "אחי", בכך שהוא מקבל מעט הארה וזיו מן הקדושה, הרי זו רק מבחינת השערות, שהן מאחורי העורף, ולא מבחינת "פנים" כלל.

גם עשו מתואר באותו אופן. יעקב קורא לו "אחי", ואכן הוא מקבל מעט אור מן הקדושה, אך יעקב קורא לו גם "איש שעיר": חלקו מגיע רק מבחינת השערות, מאחורי העורף, ולעולם לא מבחינת ה"פנים".

קטע 2 • 21

הכלה חולת האהבה ותשובת ה'

2 וזהו עבדים היינו לפרעה¹⁶ כו' ויוציאנו כו'¹⁷ בבחי פנים ולכן כ"א [כל אחד / כל אחת] מישראל הרצון שלו תמיד לדבקה בה' אחד ואינו רוצה בשום אופן ליפרד ממנו ואף בעת עסקו במו"מ [במשא ומתן] הוא רק בחי שכחה שהוא ג"כ בחי אחוריים.

וזהו "עבדים היינו לפרעה" וכו', "ויוציאנו" וכו', בבחינת "פנים". לכן רצונו של כל אחד מישראל הוא תמיד לדבוק בה' אחד, והוא אינו רוצה בשום אופן להיפרד ממנו. גם כשהוא עסוק במשא ומתן, אין זה אלא בחינת שכחה, שהיא גם בחינת "אחוריים".

גם את יציאת מצרים אפשר להבין כך: "עבדים היינו לפרעה" — לפרעה, שהוא בחינת "עורף" — וה' הוציא אותנו לבחינת "פנים". לכן רצונו של כל יהודי הוא תמיד לדבוק בה' אחד ולעולם לא להיפרד ממנו. כשהוא עסוק במשא ומתן, אין זה אלא שכחה, שהיא עצמה בחינת "אחוריים", ולא התרחקות אמיתית.

שהרי אף כשנזכר בעת עסקו על ה' אחד יתעורר לבכו מאד לה' אחד וזהו ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ¹⁸ אף בהיותו בחי ארץ הוא גוי אחד

שהרי גם כאשר הוא נזכר בה' אחד בשעת עיסוקו בכך, לבו יתעורר מאוד לה' אחד. וזהו "ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ": גם כשהוא בבחינת "ארץ", הוא "גוי אחד".

ההוכחה לכך היא שגם באמצע עסקיו, ברגע שהוא נזכר בה', לבו מתעורר אליו. זהו פירוש "גוי אחד בארץ": גם כשהיהודי נמצא בתחום ה"ארץ" ועוסק בענייני העולם, הוא נשאר "אחד", קשור לה' אחד.

(ועמ"ש ע"פ שובה ישראל²⁰, ¹⁹ כוי בהיותו קרוב²¹ כוי החזרת פכ"פ [פנים בפנים]) ומה שנדמה לנו שאינו כן הוא רק מחמת רוח שטות²² כוי.

(ועיין במה שנתבאר על הפסוק "שובה ישראל" וכוי, על "בהיותו קרוב" וכוי, ועל החזרת פנים בפנים.) ומה שנדמה לנו שאין הדבר כך, הוא רק מחמת רוח שטות וכוי.

ההערה שבסוגריים מפנה למאמר על "שובה ישראל" ולדבריו על "בהיותו קרוב", העוסקים בהשבת הקשר של פנים בפנים. אם נדמה לנו שאיננו קשורים תמיד לה', הרושם הזה נובע רק מ"רוח שטות" — בלכול שמסתיר את האמת.

וזהו סמכוני באשיות²³ דהנה בזמן הבית היה הקב"ה עמנו פכ"פ [פנים בפנים] בלי שום מסך מבדיל (עמ"ש בפסוק כי ההרים ימוש)²⁴, ²⁵ וה"ע [וזהו ענין] אהבה בתענוגים²⁶ משא"כ עכשיו בגלות מחיצה של ברזל מפסקת כוי

וזהו "סמכוני באשיות": הנה, בזמן שבית המקדש היה קיים, הקדוש ברוך הוא היה עמנו פנים בפנים, בלי שום מסך מבדיל (עיין במה שנתבאר על הפסוק "כי ההרים ימוש"); וזהו בחינת "אהבה בתענוגים". ואילו עכשיו, בזמן הגלות, מחיצת ברזל מפסקת וכוי.

כעת מוסבר דברי הכלה: "סמכוני באשיות". בזמן שבית המקדש היה קיים, ה' היה עם ישראל פנים בפנים, בלי מסך מבדיל; זו הייתה "אהבה בתענוגים". ואילו עכשיו, בגלות, מחיצת ברזל עומדת ביניהם.

ונקי חולת אהבה²⁷ שנחלשו חושי האהבה ואומרים על מר מתוק²⁸ מפני שאין לנו טעם וריח כמ"ש טעמו וראו כי טוב²⁹ ה' כוי טועמיה חיים זכו טוב ה' לכל

והיא נקראת "חולת אהבה", מפני שחושי האהבה נחלשו, והם אומרים על מר שהוא מתוק, משום שאין לנו טעם וריח, כמו שכתוב: "טעמו וראו כי טוב ה'"; "טועמיה חיים זכו"; "טוב ה' לכל".

לכן היא מכנה את עצמה "חולת אהבה": חושי האהבה נחלשו, עד שאנשים אומרים על מר שהוא מתוק, משום שאיבדנו את "הטעם והריח" של האלוקות. הביטויים העוסקים בטעימה — "טעמו וראו כי טוב ה'" ו"טועמיה חיים זכו" — מלמדים שהקרבה לה' נועדה להיות מורגשת ונחווית.

ולכן אף שבעת התפלה יש לכל א' בחי' פנים להשתוק ק מאד לדבקה בה' אחד עכ"ז [עם כל זה] בעת עסקו במו"מ [במשא ומתן] הוא בהסתר פנים מה' אחד

לכן, אף שבשעת התפילה יש לכל אחד בחינת "פנים" — השתוקקות עזה לדבוק בה' אחד — אף על פי כן, בשעת עיסוקו במשא ומתן הוא נמצא בהסתר פנים מה' אחד.

לכן, אף שבשעת התפילה יש לכל אחד בחינת "פנים" — השתוקקות עזה לדבוק בה' — כשהוא פונה לעסקיו הוא נמצא במצב של "הסתר פנים", שבו פניו מוסתרות מה'.

(וזהו יונתי בסתר המדרגה³⁰ כי יונתי הוא כמ"ש עיניך יונים בחי' פנים ועכשיו הוא בסתר המדרגה כו') (כו')

(וזהו "יונתי בסתר המדרגה", כי "יונתי" הוא כמו שכתוב "עיניך יונים" — בחינת "פנים"; ועכשיו היא "בסתר המדרגה" וכו').

ההערה שבסוגריים מיישמת את הפסוק "יונתי בסתר המדרגה": היונה מייצגת את העיניים, כמו בפסוק "עיניך יונים", כלומר את בחינת "פנים"; ובגלות בחינת פנים זו נסתרת.

ואף בלימוד התורה בפשטים גשמיים שנתלכשה התורה בהשתלשלות רבות ושונות ג"כ אין לו בחי' פנים ודביקות לה' אחד מפני מחיצה המפסקת עתה להיות בחי' חולת אהבה

ואף בלימוד התורה בפשטיה הגשמיים, שבהם התורה התלכשה בהשתלשלויות רבות ושונות, אין לו גם כן בחינת "פנים" ודביקות בה' אחד, מפני שהמחיצה המפסקת קיימת עכשיו, והוא נעשה בבחינת "חולת אהבה".

גם לימוד תורה העוסק בפשט הגשמי של ההלכה אינו מעניק כשלעצמו בחינת "פנים" ודביקות בה', מפני שהתורה ירדה דרך שלבים רבים והתלכשה בעניינים גשמיים. המחיצה של הגלות היא שהופכת מצב זה למצב של "חולת אהבה".

ולכן מבקשת סמכוני באשיות גרבי יין המשומר שהוא בחי' המקיים ומחזק את האהבה כל תמוט לכן היא מבקשת: "סמכוני באשיות" — בכדים של יין המשומר, שהוא בחינה המקיימת ומחזקת את האהבה, כדי שלא תתערער;

לכן היא מבקשת שיחזיקו אותה "באשיות" — בכדים של "היין המשומר", כפי שיוסבר בחלק הבא, היין הנסתר של פנימיות התורה. היין הזה הוא שייצב את האהבה, כדי שלא תתערער.

(וכמ"ש בדי"ה חכלילי עינים מיי^{31,32} ממה שטועם יינה של תורה פנימי^[פנימיות / פנימית] התורה נכנס יין יצא סוד³³ הוא גילוי בחי' אהבה רבה כו' ונעשה חכלילי עינים התלהבות האהבה וגם חכלילי חיך הטועם כו')

(וכפי שמוסבר במאמר המתחיל "חכלילי עיניים מיי³¹": מהטעימה מיי³² התורה, מפנימיות התורה, מתקיים "נכנס יין יצא סוד"; בכך מתגלה בחינת אהבה רבה וכו', ונעשים "חכלילי עיניים" — התלהבות האהבה, וגם "חכלילי" — החך הטועם וכו').

הסוגריים מתייחסים למאמר על "חכלילי עיניים מיי³¹": טעימת יין התורה, פנימיותה, פועלת כמאמר "נכנס יין יצא סוד" ומגלה אהבה רבה. העיניים נעשות "אדומות" מלהט האהבה, ואת המילה "חכלילי" אפשר לקרוא גם כחך הטועם.

רק תמיד יהיה בבחי' כלה כלתה נפשי³⁴ לה' אחד וזהו בקשת כנסיי [כנסת ישראל] סמכוני באשיות שעייזי יהי [יהיה] תמיד עיני אל³⁵ ה' ולא לעסוק כלל בדברים תחתונים.

אלא שתהיה תמיד בבחינת "כלה כלתה נפשי" לה' אחד. וזוהי בקשת כנסת ישראל: "סמכוני באשיות", שעל ידי כך יהיו תמיד עיניה אל הוי', ולא תעסוק כלל בעניינים תחתונים.

הכלה רוצה להישאר תמיד במצב של "כלה כלתה נפשי" לה' — אהבה עזה כל כך, שהנפש משתוקקת לצאת מעצמה אליו. זו בקשתה של כנסת ישראל: באמצעות ה"אשיות" עיניה יהיו תמיד מופנות לה', והיא לא תעסוק כלל בענייני העולם התחתון.

ועייזי משיב לה הקב"ה הסבי עיניך^{36,37} וגוי (בפי' ויחי דרמ"ז א' קדושים פי"ד א' וברכות בשה"ש [בשיר השירים]) כי עם היות שזהו בחי' גדולה

ועל כך עונה לה הקדוש ברוך הוא: "הסבי עיניך" וגוי (בפרשת ויחי, רמ"ז ע"א; קדושים, פי"ד ע"א; ובמדרש רבה על שיר השירים). אף שזו בחינה גדולה,

על כך עונה לה ה': "הסבי עיניך ממני", והאדמו"ר הזקן מציין את הזוהר על פרשת ויחי ופרשת קדושים ואת מדרש רבה על שיר השירים כמקורות שבהם הפסוק נדרש כך. הוא מכיר בכך שאהבה עזה זו היא בחינה גדולה.

אבל זה צ"ל רק לפי שעה בשעת התפלה בחי' לאסתכלא ביקרא דמלכא אבל אח"כ צ"ל בבחי' שוב והוא תכלית הבריאה

אבל בחינה זו צריכה להתקיים רק לזמן מה, בשעת התפילה, בבחינת "לאסתכלא ביקרא דמלכא" — להתבונן בכבוד המלך; ואחר כך צריכה להיות בבחינת "שוב", וזהו תכלית הבריאה.

אולם מצב זה נועד להתקיים רק לזמן מה, בשעת התפילה, כשהאדם "מתבונן בכבוד המלך". לאחר מכן עליו לעבור לבחינת "שוב" — לחזור אל העולם ולעבוד את ה' בתוכו; וזוהי תכלית הבריאה.

כי בשביל הרצוא בחי' חכלילי עינים כוי לא היה צריך להיות ירידת והתלבשות הנשמה למטה כי למעלה הרצוא יותר.³⁸

שכן לשם בחינת ה"רצוא", בחינת "חכלילי עינים" וכו', לא היה צורך בירידת הנשמה ובהתלבשותה למטה, שהרי למעלה ה"רצוא" גדול יותר.

לשם בחינת הרצוא, ריצת הנשמה אל ה' מתוך אהבה בוערת, לא היה צורך שהנשמה תרד ותתלבש בגוף; קודם ירידתה, למעלה, הרצוא שלה היה גדול עוד יותר. לכן הירידה נועדה למען בחינת השוב.

קטע 3 • 31-4

רצוא ושוב

3 ואין זה תכלית העבודה וכמ"ש במ"א ע"פ כי תבואו אל ארץ מושבותיכם.³⁹ אלא צ"ל בחינת רצוא ושוב אם רץ לבך שוב⁴⁰ לאחד^{41,42}

וזו אינה תכלית העבודה, כפי שמוסבר במקום אחר על הפסוק "כי תבואו אל ארץ מושבותיכם". אלא צריכה להיות בחינת רצוא ושוב — "אם רץ לבך, שוב לאחד".

אהבה בוערת לבדה אינה מטרת העבודה לה', כפי שמסביר אדמו"ר הזקן במקום אחר על הפסוק "כי תבואו אל ארץ מושבותיכם". העבודה צריכה להיות רצוא ושוב, "אם רץ לבך, שוב לאחד": הריצה של הנשמה אל ה' צריכה להיות מלווה בשיבה.

דהיינו כשמתעורר אהוי"ר [אהבה ויראה] ורצון להדבק בה' אחד שוב לאחד להיות לו דירה בתחתונים להמשיך אלהות

כלומר, כאשר מתעוררות אהבה ויראה ורצון להידבק בה' אחד, "שוב לאחד" — כדי שתהיה לו דירה בתחתונים, ולהמשיך אלקות

כאשר מתעוררות אהבה ויראה והרצון להידבק בה', על האדם "לשוב לאחד": לפנות חזרה אל העולם, כדי שתהיה לה' דירה בתחתונים. מטרת השיבה היא להמשיך אלקות למטה.

בזה העולם דוקא ע"י לימוד התורה בענינים הגשמיים באו"ה [באיסור והיתר] ודיני ממונות ומעשה הצדקה וגמ"ח [וגמילות חסדים] ותפלה בכוונה עד"ז יהיה עיקר העבודה ולא בבחי' רצוא בלבד.

בעולם הזה דווקא, באמצעות לימוד התורה בענינים גשמיים — בדיני איסור והיתר ובדיני ממונות — ובעשיית צדקה וגמילות חסדים, ובתפילה בכוונה. כך תהיה עיקר העבודה, ולא בבחינת רצוא בלבד.

יש להמשיך אלקות אל העולם הזה דווקא, באמצעות לימוד תורה העוסק בענינים גשמיים, כגון דיני איסור והיתר ודיני ממונות; באמצעות צדקה וגמילות חסדים בפועל; ובאמצעות תפילה בכוונה. זו צריכה להיות עיקר העבודה, ולא רצוא בלבד.

וזהו הסבי עיניך שלא להיות הכל בבחי' רצוא בלבד וזהו מנגדי כמבואר בפ' אחרי (דע"ט ב') בענין שרפים עומדים ממעל לו.^{43,44}

וזהו "הסבי עיניך" — שלא הכול יהיה בבחינת רצוא בלבד. וזהו "מנגדי", כפי שמבואר בפרשת אחרי (דע"ט ב') בענין "שרפים עומדים ממעל לו".

זו תשובת ה': "הסבי עיניך" — לא הכול צריך להיות רצוא. המילה "מנגדי" מתבארת, מוסיף אדמו"ר הזקן, בזהר על פרשת אחרי, בדיון על "שרפים עומדים ממעל לו".

ועמ"ש בד"ה וישלח יעקב בענין בן עזאי שהם הרהיבוני פי' לשון גדולה וכמ"ש והתגדלתי^{45,46} כו' וראה גם מה שנתבאר בדיבור המתחיל "וישלח יעקב" בענין בן עזאי: "הרהיבוני" — פירושו לשון גדולה, כמו שכתוב "והתגדלתי" וכו'.

הוא מפנה גם למאמרו על "וישלח יעקב", בענין בן עזאי, החכם שהציץ במסתורין ומת — דוגמה לרצוא ללא שיבה. המילים הבאות בפסוק, "הרהיבוני", מבטאות גדולה, כמו "והתגדלתי".

כי בחי' רצוא הנ"ל נמשך מההתבוננות בגדולת ה' איך שלגדולתו אין חקר⁴⁷ וכולא קמ"י [קמיה] כלא חשיבי⁴⁸ ולכן ירצה ויחפוץ להתכלל למעלה ולא להיות למטה.

כי בחינת הרצוא האמורה נמשכת מההתבוננות בגדולת ה' — כיצד "לגדולתו אין חקר" ו"כולא קמיה כלא חשיבי". ולכן ירצה ויחפוץ להיכלל למעלה ולא להיות למטה.

הרצוא נובע מההתבוננות בגדולת ה': "לגדולתו אין חקר", ולפניו הכול כלא חשיב. מי שמתעמק בכך רוצה להיכלל בה' למעלה, ולא להישאר למטה.

אך רצונו ית' דוקא להיות לו דירה בתחתונים כי במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו⁴⁹ משא"כ בחי' רצוא לבד הוא בחי'

אך רצונו ית' הוא דווקא שתהיה לו דירה בתחתונים, כי "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו". ואילו בחינת רצוא בלבד היא בחינת

אך רצונו של ה' עצמו הוא שתהיה לו דירה בתחתונים, כדברי חז"ל: "במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו" — גדולתו מתבטאת בכך שהוא יורד אל הנמוך. לעומתה, רצוא לבדו הוא בחינת "הרהיבוני", כפי שמוסבר בחלק הבא.

הרהיבוני בחי' גאה וגדלות להתעלות למעלה מבלי שיהיה בחי' הדירה בתחתונים הנק' ענותנותו וכמ"ש אשירה להי⁵⁰ בחי' רצוא כי גאה גאה⁵¹ בחי' רוממות כו'.

"הרהיבוני" — בחינת גאות וגדולה, להתעלות למעלה בלי שתהיה בחינת הדירה בתחתונים, הנקראת "ענותנותו". וכמו שכתוב "אשירה להי" — בחינת רצוא; "כי גאה גאה" — בחינת רוממות וכו'.

רצוא לבדו הוא "הרהיבוני": תחושת רוממותו וגדולתו של ה', המבקשת רק להתעלות למעלה, בלי הדירה למטה הנקראת "ענותנותו". גם שירת הים מבטאת זאת: "אשירה להי" היא הרצוא, ו"כי גאה גאה" היא הרוממות שאליה הוא נמשך.

4 והוא בחי' ועבד הלוי⁵² הוא להתעלות מעלמא דאתגליא לעלמא דאתכסיא הנק' הוא בחי' אתה הוא⁵³ ה' לבדך

וזוהי בחינת "ועבד הלוי הוא": להתרומם מן העולם הגלוי (עלמא דאתגליא) אל העולם הנסתר (עלמא דאתכסיא), הנקרא "הוא", בחינת "אתה הוא ה' לבדך".

הלויים מבטאים את תנועת הרצוא. את הפסוק "ועבד הלוי הוא" דורשים על המילה "הוא": עבודתם הייתה להתרומם מן העולם הגלוי אל העולם הנסתר, הנקרא "הוא" — המילה המתארת את ה' כפי שהוא נסתר, כמו בפסוק "אתה הוא ה' לבדך".

ולכן היה עבודת הלויים לשורר כו' אבל הלויים היו כפופים לכהנים כמ"ש וילוו עליך וישרתוך⁵⁴

לכן הייתה עבודת הלויים לשיר וכו'. אך הלויים היו כפופים לכהנים, ככתוב: "וילוו עליך וישרתוך".

לכן הייתה עבודת הלויים שירה, המרוממת את הנשמה כלפי מעלה. ואף על פי כן היו הלויים כפופים לכהנים, כפי שה' אומר לאהרן: הלויים "וילוו עליך וישרתוך".

כי העיקר הוא ההמשכה שאח"כ בחי' שוב כו' וגם ניגון הלויים היה בבחי' רצוא ושוב⁵⁵

כי העיקר הוא ההמשכה שבאה לאחר מכן, בחינת השוב וכו'. וגם ניגון הלויים היה בבחינת רצוא ושוב.

הלויים, ששירתם היא עלייה, היו כפופים לכהנים מפני שהעיקר הוא ההמשכה הבאה לאחר העלייה — השוב. גם בניגון הלויים עצמו היו שתי התנועות, רצוא ושוב.

ולכן והניף אותם אהרן^{56,57} כו' להמתיק הגבורות בחסדים⁵⁸. כי בחי' השוב זהו אמיתית גדולתו יותר

וכמאמר וענוה גדולה מכולם.⁵⁹

לכן "והניף אותם אהרן" וכו', כדי להמתיק את הגבורות בחסדים. כי בחינת השוב היא ביטוי אמיתי עוד יותר לגדולתו, וכמאמר: "וענוה גדולה מכולם".

לכן אהרן הכהן הניף את הלויים, כדי להמתיק את הגבורות, כוחות הריסון הקשורים ללויים, בחסדים, החסד הקשור לכהנים. השוב הוא ביטוי אמיתי יותר לגדולתו של ה', כפי שאמר חז"ל: "וענוה גדולה מכולם".

קטע 4 • 51-6

ענוותנותו היא גדולתו

5 ותדע שהוא כן שהרי נאמר רם על כל⁶⁰ כו' מי כה' אלקינו⁶¹ כו' המשפילי כו'

וראיה לכך שאכן כך הוא, שהרי נאמר: "רם על כל" וכו'; "מי כה' אלקינו" וכו', "המשפילי" וכו'.

כדי להראות שהרוממות של שוב היא רוממות עלינה יותר, מביא אדמו"ר הזקן את תהילים קי"ג: "רם על כל גוים ה'... מי כה' אלקינו, המגביה לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ".

פ"י שעכו"ם [שעובדי כוכבים ומזלות] מנשאים⁶² ג"כ אותו ומפני רוב התנשאותם אותו דקרו ליה אלהא

דאלהיא⁶³ הגבה למעלה הם ממעטים המשכת אלהותו בזה העולם כי אומרים שזהו השפלה אצלו להשגיח למטה.

הפירוש הוא שגם עובדי האלילים מרוממים אותו, ומרוב שהם מרוממים אותו — שהרי הם קוראים לו "אלוקה של אלוקות", הנישא למעלה — הם ממעטים בהמשכת אלקותו בעולם הזה; שכן הם אומרים שהשגחה על מה שלמטה היא השפלה עבורו.

גם עובדי האלילים מרוממים את ה'; כפי שמתועד בתלמוד, הם קוראים לו "אלוקה של אלוקות". אך משום שהם מציבים אותו גבוה כל כך, הם מגבילים את המשכת אלקותו בעולם הזה, שכן הם אומרים שהשגחה על המתרחש למטה היא השפלה עבורו.

אבל באמת מי כה' אלקינו המגביהי לשבת יותר מן הרוממות שהם מחשבים כי הם סוברים שההתהוות ממנו ית' ע"ד עילה ועלול ושיש רבוי השתלשלות עילה ועלול כך כך עד שנתהווה עולם השפל.

אבל לאמיתו של דבר, "מי כה' אלקינו המגביהי לשבת" — הוא נעלה עוד יותר מן הרוממות שהם מתארים לעצמם. הם סוברים שההתהוות ממנו יתברך היא בדרך של עילה ועלול, ושיש שרשרת ארוכה מאוד של השתלשלות עילה ועלול, כך וכך שלבים, עד שנתהווה העולם השפל.

אבל לאמיתו של דבר, "מי כה' אלקינו המגביהי לשבת" — הוא נעלה יותר מן הרוממות שהם מדמיינים. טעותם היא שהם מתארים לעצמם את הבריאה כשרשרת של עילה ועלול, ובה חוליות רבות זו אחר זו, עד שנתהווה העולם השפל הזה.

6 ולכן הוא השפלה לעילה וסבה ראשונה להשפיל א"ע [את עצמו] כ"כ [כל כך] למטה ועל כן סוברים שאינו משגיח למטה כו'

ולכן יש בכך השפלה לעילה ולסיבה הראשונה להנמיך את עצמו כל כך. משום כך סוברים שהוא אינו משגיח על מה שלמטה וכו'.

אילו העולם היה נובע מה' באמצעות שרשרת של סיבות, היה נראה כהשפלה לעילה הראשונה לרדת נמוך כל כך. לכן הם מסיקים שהוא אינו משגיח על המתרחש למטה.

אבל באמת שהוא ית' למעלה מעלה מבחי' זו דעילה ועלול כי הוא ית' בחי' סכ"ע [סובב כל עלמין] ואצלו תית' הח"ע [החכמה עילאה] ועשייה גשמיות שניהן שוין א"כ

אבל באמת, הוא יתברך נעלה הרבה מעבר לבחינה זו של עילה ועלול, שכן הוא יתברך בבחינת סובב כל עלמין, ואצלו יתברך החכמה העליונה ועולם העשיה הגשמי שווים. אם כן,

לאמיתו של דבר, ה' נעלה לחלוטין מכל סדר של עילה ועלול, שכן הוא סובב כל עלמין, אור שאינו אחד החוליות בשרשרת ההשתלשלות. לפניו, החכמה העליונה ביותר והעולם הגשמי שווים.

כמו שמשגיח בח"ע [בחכמה עילאה] כך ממש משגיח בעשיה הגשמיות ובכל מעשה האדם הלוכו ושבתו וקומו וכל צרכיו כו'

כשם שהוא משגיח על החכמה העליונה, כך ממש הוא משגיח על עולם העשיה הגשמי, ועל כל מעשי האדם: הליכתו, ישיבתו וקומו, ועל כל צרכיו וכו'.

לכן הוא משגיח על העולם הגשמי בדיוק כפי שהוא משגיח על החכמה העליונה, עד לכל פרט בחיי האדם: הליכתו, ישיבתו, קומו וכל צרכיו.

וזהו וענוה גדולה מכולם והיינו כי גאה גאה שרוממותו יותר מבחיי גאה וגדולה והיינו המשפילי לראות בשמים ובארץ.⁶⁴

וזהו "וענוה גדולה מכולם". וזוהי [המשמעות של] "כי גאה גאה": שרוממותו נעלית יותר מבחינת גאות וגדולה. וזוהי [המשמעות של] "המשפילי לראות בשמים ובארץ".

זהו "וענוה גדולה מכולם", וזהו "כי גאה גאה": רוממותו האמיתית נעלית מגאות וגדולה בלבד. לכן הוא "משפילי לראות בשמים ובארץ", בשניהם במידה שווה.

קטע 5 • 71

הלקח בעבודת ה'

7 ומה נשכיל ג"כ בדרך העבודה שאם העבודה רק בבחי' רצוא לבד להתכלל למעלה זהו שהם הרהיבוני שגדולתו ית' למעלה ואין זה

ומכאן נבין גם בנוגע לדרך העבודה: אם העבודה היא רק בבחינת רצוא, מתוך שאיפה להיכלל למעלה, הרי זהו "הם הרהיבוני" — כאילו גדולתו ית' נמצאת למעלה. ואין הדבר כך

מכאן עולה לקח בעבודת ה'. עבודה של רצוא בלבד, המבקשת להיכלל למעלה, היא בבחינת "הם הרהיבוני": היא מניחה שגדולתו של הקב"ה נמצאת למעלה.

רק מצד בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] והשתלשלות עילה ועלול בבחי' זו שייך לומר כן שגדולתו מתגלה למעלה יותר

אלא שמנקודת המבט של ממלא כל עלמין ושל השתלשלות עילה ועלול, שייכת אמירה כזאת — שגדולתו מתגלה יותר למעלה

הנחה זו נכונה רק מנקודת המבט של ממלא כל עלמין, האור הממלא כל עולם לפי מידתו, ושל השתלשלות בדרך של עילה ועלול. בדרגה זו אכן אפשר לומר שגדולתו מתגלה יותר למעלה.

אבל באמת בבחי' סוכ"ע מעלה ומטה שוין ולכן עיקר העבודה דוקא בבחי' שוב בלימוד התורה בענינים גשמיים וצדקה וגמ"ח [וגמילות חסדים] בפועל ממש

אבל לאמיתו של דבר, בבחינת סוכב כל עלמין, מעלה ומטה שווים. לכן עיקר העבודה הוא דווקא בבחינת שוב: בלימוד התורה בענינים גשמיים, ובנתינת צדקה ובעשיית גמילות חסדים בפועל ממש.

אבל בבחינת סוכב כל עלמין, האור הסוכב את כל העולמות, מעלה ומטה שווים. לכן עיקר העבודה הוא שוב: לימוד תורה העוסק בענינים גשמיים, ונתינת צדקה ועשיית מעשי חסד בפועל ממש.

וזהו מאמר הקב"ה לכנ"י [לכנסת ישראל] שלא תהיה רק בבחי' רצוא לבד רק הסבי עיניך מנגדי ותהי' עבודתך בדברים תחתונים להמשיך אלהות למטה וזהו ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך⁶⁵ [ותהיה]

וזהו מאמרו של הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל: שלא תהיה רק בבחינת רצוא, אלא "הסבי עיניך מנגדי", והעבודה שלך תהיה בעניינים התחתונים, כדי להמשיך אלקות למטה. וזהו "ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך".

זהו מה שהקב"ה אומר לכנסת ישראל: אל תהיי רק בבחינת רצוא; "הסבי עיניך מנגדי", ועבודתך תהיה בעניינים התחתונים, כדי להמשיך אלקות למטה. כך גם "ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך": תשוקתה של ישראל לה' מתבטאת בכך שהיא מקבלת את רצונו בנוגע לעולם התחתון.

וזהו יתגדל ויתקדש כו' בעלמא די ברא כו' שלפי שהוא ית' קדוש ומובדל מכל העולמות ע"כ יומשך גילוי אלקותו בעוה"ז הגשמי כו'

וזהו "יתגדל ויתקדש" וכו', "בעלמא די ברא" וכו': מכיוון שהוא ית' קדוש ומובדל מכל העולמות, תימשך התגלות אלקותו דווקא לעולם הזה הגשמי וכו'.

גם הקדיש אומר זאת: "יתגדל ויתקדש... בעלמא די ברא". מכיוון שהקב"ה קדוש ומובדל מכל העולמות, אפשר להמשיך את התגלות אלקותו לעולם הזה הגשמי.

וכמ"ש במ"א בפ"י המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ המלך הגדול היינו בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] אבל הקדוש הוא סוכ"ע ולכן הוא בשמים ובארץ בהשואה א':

וכפי שמבואר במקום אחר בפירוש "המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ": "המלך הגדול" הוא בבחינת ממלא כל עלמין, ואילו "הקדוש" הוא בבחינת סוכב כל עלמין; ולכן הוא בשמים ובארץ בשווה.

כך גם במילים שבתפילה "המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ": "המלך הגדול" הוא ממלא כל עלמין, ואילו "הקדוש" — הנבדל והנעלה מן העולמות — הוא סוכב כל עלמין. מכיוון שהוא למעלה מכל הדרגות, הוא נמצא בשמים ובארץ בשווה.

קטע 6 • 811

השערות המתגלחות

8 שערך כעדר העזים.⁶⁶ פ"י אם תאמר איך יתכן הדרך הזה לעסוק בעבודה בדברים תחתונים הלא ח"ו [חס ושלום] בהעמיק מחשבתו בדברים תחתונים ישאר בלא שום

"שיערך כעדר העזים". כלומר: אם תשאל, כיצד ייתכן לעסוק בעבודת ה' בעניינים נמוכים? הרי חלילה, כאשר מחשבתו של אדם מעמיקה בעניינים נמוכים, הוא עלול להישאר בלי שום

המאמר עובר למילים הבאות בפסוק, "שיערך כעדר העזים", ומעלה קושי: כיצד אדם יכול לעבוד את ה' באמצעות עיסוק בעניינים נמוכים? אם יעמיק את מחשבתו בענייני העולם, הוא עלול להישאר, חלילה, בלי שום דבקות בה' או בקדושה.

דבקות וקדושה כלל לה' אחד וע"ז אמר שערך כעדר העזים ששערות הם מותרות הגוף לא עצמיות הגוף ולכן איתא בזהר⁶⁷ שבשערות העזים יש יניקה לחיצונים.

דבקות וקדושה לה' אחד כלל. ועל כך נאמר "שיערך כעדר העזים": השערות הן מותרות הגוף, ולא עצם הגוף; ולכן נאמר בזהר שהחיצונים יונקים משערות העזים.

הפסוק עצמו מבטא את החשש: "שיערך כעדר העזים". השערות הן המותרות של הגוף, ולא עצמותו, והזהר אומר שהחיצונים, הכוחות המתנגדים לקדושה, יונקים משערות העזים.

(וכך כשעוסק בדברים תחתונים נופל מבחי' פנים הנז' [הנזכר] לעיל בבחי' אחוריים שמשם נמשך השערות והמותרות והוא ההתחכמות בעניני העולם ונק' מותר' מוחין והוא בחי' כעדר העזים משא"כ מבחי' פנים אין מקום לשערות אלו כנ"ל וא"כ איך אמר הסבי עיניך כו')

(וכך גם, כאשר אדם עוסק בעניינים נמוכים, הוא נופל מבחינת "פנים" שנזכרה לעיל לבחינת "אחוריים", שממנה נמשכות השערות והמותרות. זהו העיסוק הממולח בענייני העולם, והוא נקרא "מותר' מוחין", וזוהי הבחינה של "כעדר העזים". לעומת זאת, מבחינת "פנים" אין מקום לשערות כאלה, כנזכר לעיל. ואם כן, כיצד נאמר "הסבי עיניך" וכו',

הערת אגב מפרטת את הדברים: עיסוק בעניינים נמוכים מפיל את האדם מבחינת "פנים" לבחינת "אחוריים", מקור השערות והמותרות. זוהי פיקחות בענייני העולם, הנקראת "מותר' מוחין" — "עדר העזים". מבחינת "פנים" לא צומחות שערות כאלה, ולכן השאלה חוזרת: כיצד יכול היה ה' לומר "הסבי עיניך"?

שלא להיות בבחינת רצוא כו' כ"א בבחי' שוב בעבודה בדברים תחתונים והלא מזה יוכל להיות נמשך בחי' שערך כו' דעם היות התומ"צ [התורה ומצות] הם אדרכה תכלית בחי' פנים כמ"ש באור פניך נתת לנו כו'

שלא להיות בבחינת רצוא וכו', אלא בבחינת שוב, בעבודה בעניינים נמוכים? הרי מכך עלולה להימשך בחינת "שיערך" וכו'. אמנם, התורה והמצוות הן דווקא שיא בחינת "פנים", ככתוב: "באור פניך נתת לנו" וכו',

כלומר, כיצד יכול היה לומר לישראל לעזוב את הרצוא ולעבור לשוב, ולעבוד אותו בעניינים נמוכים, כאשר הדבר עלול להביא ל"שיער"? אמנם התורה והמצוות הן שיא בחינת "פנים", כפי שנאמר בתפילה: "באור פניך נתת לנו" את התורה.

אך כיון שנתלבשו בענינים גשמיים אשר הענינים גשמיים אלו הם בחיי אחוריים אי"כ יוכל להיות נמשך אחר גשמיות הענינים ולכן אמרו האומר אין לי אלא תורה⁶⁸ אפילו תורה אין לו ועמ"ש סדי" להבין ענין הברכות⁶⁹ בענין חותם בברוך)

אך מכיוון שהן התלבשו בענינים גשמיים, והענינים הגשמיים האלה הם בחינת "אחוריים", עלול אדם להימשך אחר הגשמיות שבהם. לכן אמרו: "האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו". ועיין במה שנתבאר בסוף המאמר "להבין ענין הברכות", בענין החתימה ב"ברוך".

אולם, מכיוון שהן מלוכשות בענינים גשמיים, שהם בחינת "אחוריים", האדם עלול להימשך אחר הגשמיות שבהם. משום כך אמרו חז"ל שמי שאומר שאין לו אלא תורה, אין לו אפילו תורה; אדמו"ר הזקן מפנה גם לדיונו בטעם שכל ברכה מסתיימת ב"ברוך".

אך ע"ז אמר שגלשו מהר גלעד⁷⁰ גלישא תרגום קרחת גלישתא ובזהר פ' ויחי (דרי"ז) מאן דגליש כו' ועמ"ש בד"ה כי תצא⁷¹ גבי וגלחה את ראשה.⁷²

אך על כך נאמר "שגלשו מהר גלעד". "גלישה" היא תרגומו של "קרחת" — "גלישתא"; ובזהר, פרשת ויחי (דרי"ז), נאמר "מאן דגליש" וכו'. ועיין במה שנתבאר במאמר "כי תצא" בענין "וגלחה את ראשה".

התשובה נמצאת במילים הבאות בפסוק, "שגלשו מהר גלעד", שאדמו"ר הזקן מפרש כ"שגולחו": התרגום מתרגם "קרחת" כ"גלישתא", והזהר בפרשת ויחי מדבר על מי שמגלח. הוא מפנה גם למאמרו על הפסוק "כי תצא", בענין האישה השבויה ש"וגלחה את ראשה".

והיינו שאדרכה ע"י עסק התורה ומצות שהם עצמן מבחי פנים לכן אף שנתלבשו בענינים גשמיים יש בכחן לדחות ולהעביר המותרי מוחין כשישים לבו לזה.

והיינו, שאדרכה, באמצעות העיסוק בתורה ובמצוות, שהן עצמן מבחינת "פנים", יש בהן כוח — אף שהן התלבשו בענינים גשמיים — לדחות ולהעביר את מותרי המוחין, כאשר האדם שם לבו לכך.

הנקודה היא שהתורה והמצוות עצמן הן מבחינת "פנים", ולכן גם כשהן מלוכשות בענינים גשמיים יש בהן כוח לדחות ולהסיר את מותרי המוחין, כאשר האדם נותן דעתו לכך. דווקא העיסוק שנראה היה כמביא את ה"שער" הוא שמגלח אותו.

וזה נמשך מהר הגלעד פ"י שזה כבר נעשה בימי יעקב ולבן ששמו גלעד מחיצה⁷³ הפסקת כדכתיב עד הגל הזה⁷⁴ אם נסתר כו' שלא יתקרבו הקליפות להקדושה כשיתראה הגל הזה.

ודבר זה נמשך מהר גלעד. כלומר, הדבר כבר נעשה בימי יעקב ולבן, שהקימו את גלעד כמחיצה מפרידה, ככתוב: "עד הגל הזה", "אם נסתר" וכו', כדי שהקליפות לא יתקרבו לקדושה כאשר הגל הזה יראה.

הכוח הזה בא מ"הר גלעד". יעקב ולבן הקימו גל, גלעד, כגבול ביניהם ("עד הגל הזה" הוא עד לכך שאיש מהם לא יעבור אותו כדי לפגוע באחר); וכך גם הקליפות אינן יכולות להתקרב לקדושה כאשר הגל הזה נראה.

(והוא בחיי המסך המפסיק בין הקדושה לסט"א [לסטרא אחרא] בחיי חשמ"ל ושרשו מהמסך המפסיק בין אצי" לבריאה שע"י מסך זה לא יוכלו הקליפות להתקרב לקדושת האצילות שהוא אור התומ"צ [התורה ומצות])

(וזהו בחינת המסך המפסיק בין הקדושה לסטרא אחרא, בחינת חשמל; ושרשו במסך המפסיק בין אצילות לבריאה, שבאמצעותו אין הקליפות יכולות להתקרב לקדושת אצילות, שהיא אור התורה והמצוות.)

הסוגריים מזהים את הגל עם המסך שבין הקדושה לסטרא אחרא, הנקרא חשמל, ושרשו במסך שבין אצילות לבריאה. מסך זה מונע מהקליפות להתקרב לקדושת אצילות, שהיא אור התורה והמצוות.

וענין הגל הזה בעבודה ומה שנק' הר הגלעד הוא מ"ש רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] רשעים נדמה להם כחוט השערה⁷⁵ וצדיקים נדמה להם כהר ועמך כולם צדיקים⁷⁶ פ"י שכל איסור קטן נדמה להם כהר ומסך מבדיל בינו לבין קונו

ענין הגל הזה בעבודת ה', והטעם שהוא נקרא הר הגלעד, קשורים למה שאמרו חז"ל: "לרשעים נדמה כחוט השערה, ולצדיקים נדמה כהר", וכן לפסוק "ועמך כולם צדיקים". כלומר, כל איסור קטן נדמה להם כהר ומסך המפריד בינו לבין קונו.

בעבודת האדם, הגל הזה מבטא את הגישה המתוארת בדברי חז"ל: לרשעים הוא נדמה כחוט השערה, ולצדיקים כהר; וכן נאמר: "ועמך כולם צדיקים". כל איסור קטן נדמה ליהודי כהר ומסך המפריד בינו לבין קונו.

(וזה בא ונמשך מבחי' יראת חטא וענין יראת חטא הוא בחי' יראה הכלולה באהבה שמצד עוצם האהבה מתיירא מן החטא שלא ינתק חבל האהבה כו' ולכן נדמה לו כהר ומסך מבדיל ונקרא הר הגלעד שהוא מחיצה המפסקת כו').

(והדבר נובע ונמשך מבחינת יראת חטא. יראת חטא היא בחינת היראה הכלולה באהבה: מרוב עוצמת האהבה האדם ירא מן החטא, שמא ינתק חבל האהבה וכו'. לכן החטא נדמה לו כהר ומסך מפריד, וזה נקרא הר הגלעד, כלומר מחיצה המפסיקה וכו').

גישה זו נובעת מיראת חטא, שהיא יראה הכלולה באהבה: משום שהאהבה עזה כל כך, האדם חושש שהחטא ינתק את חבל האהבה. לכן גם חטא קטן נראה לו כהר ומסך מפריד, וזהו "הר הגלעד" — מחיצה המונעת מן הצד האחר להתקרב.

או הר הוא אהבה וחסד דקדושה שמזה נמשך יראת חטא להיות גל עד ומחיצה מפסקת בינו לסטי"א [לסטרא אחרא] ועמ"ש מענין יראת חטא בד"ה ויקח קרח⁷⁷ ובד"ה ראשי המטות ובד"ה אלה מסעי

או: ההר הוא האהבה והחסד שבקדושה, שמהם נמשכת יראת חטא, כדי שתהיה גל עד ומחיצה המפסיקה בינו לבין הסטרא אחרא. וראו מה שמבואר בענין יראת חטא במאמר המתחיל "ויקח קרח", במאמר המתחיל "ראשי המטות" ובמאמר המתחיל "אלה מסעי".

לחלופין, ה"הר" הוא האהבה והחסד שבקדושה, שמהם נמשכת יראת חטא, וכך הוא נעשה גל עד ומחיצה בין האדם לסטרא אחרא. אדמו"ר הזקן מפנה לדינונו בענין יראת חטא במאמרים על "ויקח קרח", "ראשי המטות" ו"אלה מסעי".

וממילא כשישים אל לבו כל הנל שהוא בחי' הר ומחיצה מפסקת אפילו עבירה קלה שבקלות ממילא לא ישאר ח"ו [חס ושלום] בעניני גשמיים בלי כוונת הלב המשכת אלהות בזה הדבור

וממילא, כשישים אל לבו את כל האמור לעיל — שאפילו עבירה קלה שבקלות היא בחינת הר ומחיצה מפסקת — ממילא לא ישאר, חס ושלום, שקוע בעניינים גשמיים בלי כוונת הלב, שהיא המשכת אלקות בדיבור זה.

כשאדם שם אל לבו שאפילו העבירה הקלה ביותר היא הר ומחיצה, הוא לא ישאר, חס ושלום, שקוע בעניינים גשמיים בלי כוונת הלב. גם כשהוא עוסק בהם, יכוון להמשיך אלקות באמצעות דבריו עצמם.

וזהו גליש למטרוניתא⁷⁸ עייז העבודה כי הוא גלישת השערות דמטרוניתא ועמ"ש סד"ה ביום השמיני שלח⁷⁹ גבי לפני קרתו⁸⁰ כו'.

וזהו "גליש למטרוניתא" — באמצעות עבודה זו, שכן זו היא גילוח שערות המטרוניתא. וראו מה שמבואר בסוף המאמר המתחיל "ביום השמיני שלח", בענין "לפני קרתו" וכו'.

עבודה זו היא מה שהזהר מכנה "גליש למטרוניתא": היא מסירה את ה"שערות", את המותרות, של המטרוניתא — המלכה, כינוי בזהר לשכינה. אדמו"ר הזקן מפנה לסוף מאמרו על "ביום השמיני שלח", בענין המילים "לפני קרתו".

גלעד הוא של אבנים כשהבית נופל ונעשה חורבה נקי גל כמ"כ [כמו כן] אבנים הם אותיות⁸¹ וכשהצירופי אותיות הם בדברים בטלים נעשה בית חורבה ולכן זהו הר ומסך מבדיל כו':

גלעד הוא גל של אבנים: כאשר בית נופל ונעשה חורבה, הוא נקרא גל. כך גם האבנים הן אותיות; וכאשר צירופי האותיות משמשים לדברים בטלים, נעשה בית חרב. לכן זהו הר ומסך מפריד וכו'.

ולבסוף, השם גלעד: זהו גל של אבנים, ובית שנופל ונחרב נעשה גל של אבנים. האבנים הן אותיות, וכאשר צירופי האותיות משמשים לדברים בטלים, נוצר בית חרב; לכן הגל הוא הר ומסך המפרידים את האדם מקונו.

בעבודה

התפילה צריכה להיות זמן של אהבה בוערת והשתוקקות לה', אך היא נועדה להיות "לשעה" בלבד; לאחר מכן על האדם לשוב אל העולם ולעבוד בו את ה' — בלימוד תורה העוסק בעניינים מעשיים, בצדקה ובמעשי חסד בפועל — כדי שתהיה לה' דירה בתחתונים. כדי שעיסוק כזה לא ימשוך אותו אל הגשמיות, עליו לשים אל לבו שגם עבירה קלה ביותר היא הר המפריד בינו לבין קונו, וכך להישאר מכוון להמשיך אלקות בכל מה שהוא עושה ואומר.

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר ה' לכלה להסיר את עיניה ממנו, כאשר השתוקקותה לדבוק בו נראית כאהבה הנעלית ביותר האפשרית?
2. כיצד מוכיח המאמר שהנשמה לא ירדה לעולם לשם רצוא?
3. באיזה מובן "ענוותנותו" של ה', השגחתו על העולם התחתון ביותר, גדולה יותר מרוממותו מעליו?
4. מהן ה"שערות" שעלול להביא העיסוק בענייני העולם, וכיצד התורה והמצוות "מגלחות" אותן?
5. כיצד יראת חטא, הנובעת מן האהבה, משמשת כגלגל עד בין האדם לבין הסטרא אחרא?

הערות

פסוקה 1

1 הסבי עיניך

הערת קה"ת מצינת שמאמר זה מופיע, בשינויים, באור התורה על שיר השירים, כרך 3, עמ' 923, ומפנה גם לכרך 2, עמ' 559 שם.

הערת קה"ת

בשינויים באוה"ת שה"ש כרך ג ע' תתקכג. וראה שם כרך ב ע' תקנט. ראה גם פלח הרמון שה"ש זה, א.

2 הסבי עיניך

"הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבני; שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד". המאמר מסביר את הפסוק, ביטוי אחר ביטוי.

Song of Songs 6:5 שיר השירים ו:ה'

הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבני שערך כעדר העזים שגלשו מן הגלעד: Turn away thine eyes from me, For they have overcome me. Thy hair is as a flock of goats, That trail down from Gilead

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ו, ה.

3 עין ה' אל יריאיו

"הנה עין הו"י אל יריאו, למיחלים לחסדו". הפסוק מובא כדי להראות שהצדיקים קשורים ל"עיניו" של ה'.

Psalms 33:18 תהילים ל"ג:י"ח

הנה עין ה' אליהם ראו למיחלים לחסדו:

Behold, the eye of the L-RD is toward them that fear Him, Toward them that wait for His mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, יח.

4 יצרנהו כאישון עינו

"ימצאהו בארץ מדבר... יסובבנהו יכוננהו יצרנהו כאישון עינו". ישראל הם להו כאישון עינו.

Deuteronomy 32:10 דברים ל"ב:י'

ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יכוננהו יצרנהו כאישון עינו:

He found him in a desert land, and in the waste, a howling wilderness; He compassed him about, He cared for him, He kept him as the apple of His eye

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, י.

5 לך אמר לבי

"בעבורך אמר לבי בקשו פני; את פניך הו"י אבקש". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהתגלות הלב הפנימי מתוך בקשת פני ה'.

Psalms 27:8 תהילים כ"ז:ח'

לך אמר לבי בקשו פני את פניך ה' אבקש:

In Thy behalf my heart hath said: 'Seek ye My face'; Thy face, L-RD, will I seek

6 כמים הפנים לפנים

"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". הפסוק מבטא את הפניית הפנים ההדדית, פנים אל פנים, בין ישראל לה'.

Proverbs 27:19 משלי כ"ז:י"ט

כמים הפנים לפנים כן לבי האדם לאדם:

As in water face answereth to face, So the heart of man to man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כז, יט.

7 כמ"ש במ"א ע"פ כי תצא

המאמר על "כי תצא" מתחיל ב"35e; ב"36 הוא מסביר ש"בקשו פני" הוא הנקודה הפנימית של הלב, הנסתרת וטעונה חיפוש וגילוי, ו"את פניך הו"י אבקש" הוא פנימיות הו"י, הנמשכת באמצעות התורה והמצוות. הוא מונה את 613 מצוות התורה ואת שבע מצוות דרבנן יחד, 620, שהן "עמודי אור".

הערת קה"ת

לעיל פ' תצא לה, ג. לו, ב.

8 וכמ"ש במ"א שבח"י ישא

המאמר שם מסביר את ברכת הכהנים: באמצעות אתערותא דלתתא באה אתערותא דלעילא, כך ש"יאר הו"י פניו אליך" נמשך מלמעלה למטה. כשאדם משתוקק שאור אין סוף יתגלה למטה כפי שהוא למעלה, הגילוי נמשך אליו. "הארת הפנים" מזוהה שם עם חכמה, כמו בפסוק "חכמת אדם תאיר פניו".

הערת קה"ת

ראה לעיל נשא כו, ד. כו, ב ואילך.

9 יתר שאת

"יעקב מכנה את ראובן "יתר שאת ויתר עז". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר את התוספת שבעלייה, ש"ישא" מביא עמו — מן השורש של "שאת".

Genesis 49:3 בראשית מ"ט:ג'

ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז:

Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

10 פנים אין לנו פניך לחלות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פיוט "מרובים צרכי עמך".

11 והם מדקדקים עד כזית

המלאכים המשרתים שואלים כיצד ה' יכול לשאת פנים לישראל, בשעה שהתורה אומרת שאינו נושא פנים. הוא משיב שכתב "ואכלת ושבעת

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious
unto thee
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
במדבר ו, כה.

15 ישא ה' פניו

הפסוק השלישי בברכת כהנים: "ישא הוי' פניו אליך וישם לך שלום". הוא מתפרש כהענקת "פנים" מאת ה', גם כאשר החטאים הסתירו את פניהם.

Numbers 6:26 במדבר ו:כ"ו

ישא Havayah פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלוֹם:

The L-RD lift up His countenance upon thee, and give thee
peace.
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
במדבר ו, כו.

פסוקה 2

16 "ואמרת לבנך: עבדים היינו לפרעה במצרים, והוי' הוציאנו ממצרים ביד חזקה." אדמו"ר הזקן קורא את יציאת מצרים כמעבר מפרעה, "העורף", אל בחינת "פנים".

Deuteronomy 6:21 דברים ו:כ"א

וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרֹעַ בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה:

then thou shalt say unto thy son: 'We were Pharaoh's bond-
men in Egypt; and the L-RD brought us out of Egypt with a
mighty hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 עבדים היינו לפרעה כו' ויוציאנו כו'

הערת קה"ת מביאה פסוק זה כמקור למילים "ויוציאנו": "והוי' הוציאנו ממצרים ביד חזקה ובורוע נטויה, ובמורא גדול, ובאותות ובמופתים".

Deuteronomy 26:8 דברים כ"ח

הערת קה"ת

דברים כו, ח.

18 ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ

תפילתו של דוד: "ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ." אדמו"ר הזקן קורא את המילים "גוי אחד בארץ" ככינוי לאחדותם של ישראל עם ה', גם כשהם עסוקים בענייני "ארץ".

II Samuel 7:23 שמואל ב ז:כ"ג

ומי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָא אֲשֶׁר הִלְכוּ־אֱלֹקִים לְפָדוֹת־לּוֹ לְעַם וְלָשׁוֹם לוֹ שֵׁם וְלַעֲשׂוֹת לָכֶם הַגְּדוֹלָה וְנִגְדָּאוֹת לְאַרְצָךָ מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לְךָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וְאֱלֹקָיו:

And who is like Thy people, like Israel, a nation one in the
earth, whom G-d went to redeem unto Himself for a people,
and to make Him a name, and to do for Thy land great
things and tremendous, even for you, [in driving out] from
before Thy people, whom Thou didst redeem to Thee out of
Egypt, the nations and their gods

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"ב ז, כג.

וברכת", ובכל זאת הם מחמירים על עצמם אפילו בשיעור של כוית או כביצה. אדמו"ר הזקן קושר את "ישא פניו" למצוות דרבנן.

Berakhot 20b:15 ברכות כ"ב:ט"ו

דַּרְשׁ רַב עֲזִירָא, זְמַנִּין אָמַר לָהּ מְשִׁמִּיָּה דְרַבִּי אֲמִי וְזְמַנִּין אָמַר לָהּ מְשִׁמִּיָּה דְרַבִּי אֲסִי: אָמְרוּ מִלֵּאכִי הַשֶּׁרֶת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּתוּב בְּתוֹרָתְךָ "אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שָׁחַד", וְהִלֵּא אֵתָּה נוֹשֵׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל, דְּכַתִּיב: "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ"? אָמַר לָהֶם: וְכִי לֹא אֲשָׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל, שְׂכַתְבִּיתִי לָהֶם בְּתוֹרָה "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכַּתְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְהֵם מְדַקְדְּקִים [עַל] עֲצָמָם עַד כְּוִיֹּת וְעַד כְּבִיצָה.

Rab 'Awira expounded (sometimes he said it in the name of R. Ammi and sometimes in the name of R. Assi) : The ministering angels spake before the Holy One, blessed be He, "L-rd of the universe ! It is written of Thee in Thy Torah, 'Who regardeth not persons nor taketh reward' (Deut. x. 17); but dost Thou not regard the person of Israel, for it is written, 'The L-rd lift up His countenance upon thee' (Num. vi. ... 26)?" He replied to them, "And should I not regard the

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות כ, ב. ראה לעיל פ' נשא כו, סע"ב.

12 עשו אחי איש שעיר

יעקב אומר לרבקה: "הנה עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק". אדמו"ר הזקן קורא את "אחיי" ו"שעיר" יחד: עשו מקבל מן הקדושה, אך רק מבחינת השיעור.

Genesis 27:11 בראשית כ"ז:יא

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֹשֵׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׁעִר וָאֲנִכִּי אִישׁ חֶלֶק:

And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my
brother is a hairy man, and I am a smooth man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כו, יא.

13 עיני ה' משוטטות

"שבעה אלה עיני הוי' המה משוטטים בכל הארץ". אדמו"ר הזקן רומז לפסוק כשהוא מכנה את ישראל "פנים", המקום שבו מתרחשת הראייה.

Zechariah 4:10 זכריה ד:י

כִּי מִי בּוֹ לְיוֹם קִטְנוֹת וְשִׁמְחוֹ וְרָאוּ אֶת־הָאֵזֶן הַבְּדִיל בֵּיד וְרִפְכָּל שְׂבָעָה־ אֵלֶּה עֵינֵי ה' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל־הָאָרֶץ:

For who hath despised the day of small things? even they
shall see with joy the plummet in the hand of Zerubbabel,
even these seven, which are the eyes of the L-RD, that run to
'and fro through the whole earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכריה ד, י.

14 יאר ה' פניו

הפסוק השני בברכת כהנים: "יאר הוי' פניו אליך ויחונך". הוא מתפרש כהארת "פנים" של ה' אל ישראל.

Numbers 6:25 במדבר ו:כ"ה

יֹאֵר Havayah פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחְנֶךְ:

לעיל פי תצא מ, א.

25 כי ההרים ימושו

"כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה, וחסדי מאתך לא ימוש." הטקסט מפנה להסברו על פסוק זה, העוסק בקרבה שבימי בית המקדש.

Isaiah 54:10 ישעיהו נ"ד:י

כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'

For the mountains may depart, and the hills be removed;
but My kindness shall not depart from thee, neither shall My
covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath
compassion on thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

26 אהבה בתענוגים

"מה יפים ומה נעימים אתם, אהבה בתענוגים". הביטוי מתאר את האהבה פנים אל פנים שהייתה בזמן בית המקדש.

Song of Songs 7:7 שיר השירים ז:ז

מה יפית ומה נעמית אהבה בתענוגים:

How fair and how pleasant art thou, O love, for delights

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

27 משא"כ עכשיו בגלות . . ונקי חולת אהבה

הערת קה"ת מפנה Zohar III, 39a למילים האלה.

Zohar III, 39a זח"ג לט, א

הערת קה"ת

ראה זח"ג לט, א.

28 ואומרים על מר מתוק

הערת קה"ת אומרת שהביטוי "אומרים על מר שהוא מתוק" מוסבר בהרחבה באור התורה על שיר השירים, p. 211 and on.

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת שה"ש עי ריא ואילך.

29 טעמו וראו כי טוב ה'

"טעמו וראו כי הוי טוב; אשרי הגבר החוסה בו". אובדן ה"טעם" הזה הוא שגורם לישראל לחלות מאהבה בגלות.

Psalms 34:9 תהילים ל"ד:ט

טעמו וראו כי טוב ה' אשרי הגבר יחסהבו:

O consider and see that the L-RD is good; Happy is the man
that taketh refuge in Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לד, ט.

30 יונתי בסתר המדרגה

"יונתי, בחגווי הסלע, בסתר המדרגה, הראיני את מראייך". היונה, "עיניי הכלה, נסתרת בגלות.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב':יד

יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאה:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of
the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice;
'For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

19 ע"פ שובה ישראל

הקטע שם מסביר תשובה כהחזרת הדברים למקורם: כשם שמחשבה, דיבור ומעשה קיימים באדם, כך הם קיימים בתוך השכל עצמו, ומעליו — במקורם; ותשובה מעומק הלב, שהיא למעלה מן השכל, מחזירה אותם למקור זה.

הערת קה"ת

לעיל שבת שובה סו, ד.

20 שובה ישראל

"שובה ישראל עד הוי אלקיך, כי כשלת בעוונך." הטקסט מפנה למאמר על פסוק זה, העוסק בהשבת הקשר של פנים אל פנים.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stum-
bled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 בהיותו קרוב

"דרשו הוי בהימצאו, קראוהו בהיותו קרוב." הפסוק שייך לאותה הפניה העוסקת בשיבה למצב של פנים אל פנים.

Isaiah 55:6 ישעיהו נ"ה:ו

דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב:

Seek ye the L-RD while He may be found, Call ye upon Him
;while He is near

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 רוח שטות

ריש לקיש: "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות." אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר את הבלבול שגורם ליהודי לחשוב שאינו קשור לה'.

Sotah 3a:4-5 סוטה ג' א:ד-ה'

ריש לקיש אמר: אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, שנאמר: "איש איש כי תשטה אשתו", "תשטה" כתיב. תנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה — שרגלים לדבר, שהרי קינא לה, ונסתרה, ועד אחד מעידה שהיא טמאה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

23 סמכוני באשיות

"סמכוני באשיות, רפדוני בתפוחים, כי חולת אהבה אני." בקשת הכלה נקראת כתחינתם של ישראל בגלות לקבל דבר שיחזיק את אהבתם ויציב אותה.

Song of Songs 2:5 שיר השירים ב':ה'

סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני:

Stay ye me with dainties, refresh me with apples; For I am
'love-sick

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ה. ראה בתו"א סה, א.

24 עמ"ש בפסוק כי ההרים ימושו

המאמר שם מסביר ש"ההרים" שבפסוק הם האבות: כשם שהר מתנשא ממשור הארץ כלפי השמים, כך האבות הם "הרים" עבור כנסת ישראל, שהיא בחינת "ארץ", ומרוממים אותה למעלות הגבוהות ביותר.

הערת קה"ת

35 תמיד עיני אל ה'

"עיני תמיד אל הוי", כי הוא יוציא את רגליי מן הרשת". הכלה רוצה שעיניה יהיו נשואות אל ה' בלי הפסק.

Psalms 25:15 תהילים כ"ה:ט"ו

עיני תמיד אל־ה' כי הוא־יוציא מִרְשֶׁת רַגְלִי:

Mine eyes are ever toward the L-RD; For He will bring forth
my feet out of the net

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36 הסבי עיניך

בביאור ברכת יעקב ליוסף, הוזהר מפרש את המילים "וימרוהו" כמבט של אהבה המופנה אליו, ומצטט את הפסוק "הסבי עיניך מנגדי, שהם הרהיבוני". זהו המקום הראשון שבו הטקסט מצטט פסוק זה.

Zohar, Vayechi 75:771-781 ספר הוזהר, ויחי ע"ה:תשע"א-תשפ"א

37 הסבי עיניך

הוזהר מדבר על "דוד העליון", שהקדוש ברוך הוא מבט ביופיו: כאשר העיניים האלה מביטות בו, הן מציתות בו את אש האהבה העליונה, והוא אומר: "הסבי עיניך מנגדי" — הסיטי אותן, כי הן מציתות אותי באהבה.

Zohar, Kedoshim 10:71-12:78 ספר הוזהר, קדושים י"ז:ע"א-י"ב:ע"ח

38 טוב ה' לכל

"הוי טוב לכול, ורחמי על כל מעשיו". פסוק זה ממשיך את שרשרת הביטויים העוסקים בטעימת טובו של ה'.

Psalms 145:9 תהילים קמ"ה:ט'

טוב־ה' לכל ורחמי על־כל־מעשיו:

The L-RD is good to all; And His tender mercies are over all
His works

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, ט.

פסוקה 3

39 כי תבואו אל ארץ מושבותיכם

"דבר אל בני ישראל ואמור להם: בבואכם אל ארץ מושבותיכם אשר אני נותן לכם." הטקסט מפנה להסבר הפסוק במקום אחר.

Numbers 15:2 במדבר ט"ו:ב'

דבר אל־בני יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר
אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:

Speak unto the children of Israel, and say unto them: When
ye are come into the land of your habitations, which I give
unto you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

40 אם רץ לבך שוב

"ואם רץ, רץ, שוב אל המקום; על כך נאמר: 'והחיות רצוא ושוב'." כפי שמציין המפרש של קה"ת, בספר יצירה הנוסח הוא "שוב אל המקום" (בהערה זו הקטע מצוין כ"ז:1).

Sefer Yetzirah 1:8 ספר יצירה א'ח'

עשר ספירות בלימה בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר ואם רץ לבך שוב
למקום שלכך נאמר והחיות רצוא ושוב. ועל דבר זה נכרת ברית:

Concerning the number ten of the spheres of existence out
of nothing keep thy tongue from speaking and thy mind

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, יד.

31 בד"ה חכלילי עינים מיין

זהו המאמר שאליו מפנה הטקסט. הוא נפתח בשאלה מהו "יין המשמח אלקים" וכיצד כוחו גדול כל כך, ומתחיל את תשובתו מן האמירה "נכנס יין יצא סוד".

הערת קה"ת

תו"א מז, א ואילך.

32 חכלילי עינים מיין

ברכת יעקב ליהודה: "חכלילי עיניים מיין, ולבן שיניים מחלב". המאמר בתורה אור על הפסוק מסביר שהיין הוא פנימיות התורה.

Genesis 49:12 בראשית מ"ט:י"ב

חִכְלִילִי עֵינַיִם מִיַּיִן וּלְבָנִי שִׁנַּיִם מִחֶלֶב:

His eyes shall be red with wine, And his teeth white with
milk

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

33 נכנס יין יצא סוד

הגמרא מציינת שליון ולסוד יש ערך מספרי של שבעים: "נכנס יין, יצא סוד". כאן יין התורה מגלה את סודה, את פנימיותה; בהערת קה"ת מצוין גם וזהר ג, לט ע"א, שבו נאמר שהיין מגלה סודות.

Eruvin 65a:19-20 עירובין ס"ה א:י"ט-כ'

אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא: כָּל הַמִּתְנַשֵּׁב בְּיַמּוֹ — יֵשׁ בּוֹ דַּעַת שְׂבָעִים זָקָנִים. "יַיִן" נִתֵּן בְּשָׂבָעִים אוֹתִיּוֹת, וְ"סוּד" נִתֵּן בְּשָׂבָעִים אוֹתִיּוֹת. נִכְנָס יַיִן — יֵצֵא סוּד. אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא: לֹא נִבְרָא יַיִן אֶלָּא לְנַחֵם אַבְלִים וּלְשַׁלֵּם שְׂכָר לְרֹשְׁעִים, שְׁנֶאֱמַר: "תִּנּוּ שְׂכָר לְאוֹכֵד וְגוֹי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Sanhedrin 38a:3-4 סנהדרין ל"ח א:ג-ד'

אָמַר לָהֶם: בְּנֵי, קוֹצִים אַתֶּם מְטִילִין לִי בְּעֵינַי? אָמַר לוֹ רַבִּי חֲזִיָּא: רַבִּי, אֵל יָרַע בְּעֵינֶיךָ. "יַיִן" נִתֵּן בְּשָׂבָעִים אוֹתִיּוֹת, וְ"סוּד" נִתֵּן בְּשָׂבָעִים אוֹתִיּוֹת. נִכְנָס יַיִן — יֵצֵא סוּד. אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר מֶר עוֹקְבָא, וְאָמַר לֵה אָמַר רַב חֲסִידָא: דָּרֵשׁ מֶרִי בֶר מֶר, מֵאִי דְכַתִּיב: "וַיִּשְׁקֵד ה' עַל הָרָעָה וַיְכַיֶּה עֲלֵינוּ כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ?" מִשּׁוֹם דְּצָדִיק ה' — "וַיִּשְׁקֵד ה' עַל הָרָעָה וַיְכַיֶּה עֲלֵינוּ"? אֵין, צָדִיקָא עֲשֶׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהַקָּדִים גְּלוּת צִדְקָתָהּ וְעוֹד גְּלוּת יְכָנְיָהּ ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Zohar III, 39a זח"ג לט, א

הערת קה"ת

עירובין סה, א. סנהדרין לח, א. זח"ג לט, א.

34 כלתה נפשי

"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות הוי". הפסוק מתאר את האהבה העזה שהכלה מבקשת לשמר תמיד.

Psalms 84:3 תהילים פ"ד:ג'

נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָּה נַפְשִׁי לְחִצְרוֹת ה' לְבִי וּבִשְׂרִי יִרְנְנוּ אֶל־אֱלֹהֵי:

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the
L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

46 והתגדלתי

"והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים." מכאן שהמילה "הריבוי" מציינת גדולה.

Ezekiel 38:23 יחזקאל ל"ח:כ"ג

וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנִודַעְתִּי לְעֵינֵי גוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי

Havayah

Thus will I magnify Myself, and sanctify Myself, and I will make Myself known in the eyes of many nations; and they shall know that I am the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 לגדולתו אין חקר

"גדול הוי' ומהולל מאוד, ולגדולתו אין חקר." ההתבוננות בכך היא שמביאה לידי רצוא.

Psalms 145:3 תהילים קמ"ה:ג

גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד וּלְגִדּוּלָתוֹ אֵין חֶקֶר:

Great is the L-RD, and highly to be praised; And His greatness is unsearchable

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

48 וכולא קמיי כלא חשיבי

הזוהר מגדיר יראה אמיתית כיראה מה' מפני שהוא גדול ומושל על הכול, "והכול לפניו נחשב כאין". ההתבוננות בכך שהכול נחשב לאין לפניו היא שמניעה את הנשמה לרצוא.

Zohar, Introduction 20:188-22:199 ספר הזוהר, הקדמה כ"קפ"ח-כ"ב:קצ"ט

49 במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו

רבי יוחנן: "בכל מקום שאתה מוצא את גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא את ענותנותו", והדבר מוכח מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים. אדמו"ר הזקן מצטט זאת בנוסח "מקום גדולתו".

Megillah 31a:12-13 מגילה ל"א:י"ב-י"ג

אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא, אתה מוצא ענוותנותו. דבר זה כתוב בתורה, ושנוי בנביאים, ומשולש בכתובים. כתוב בתורה: "כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים", וכתוב בתריה: "עושה משפט יתום ואלמנה". שנוי בנביאים: "כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו'", וכתוב בתריה: "ותא דכא ושפל רוח", משולש בכתובים, דכתיב: "סולו לרוכב בערכות בקה שמו", וכתוב בתריה: "אבי יתומים ...

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately afterwards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

50 אשירה לה' כי גאה גאה

שירת הים: "אשירה לה' כי גאה גאה, סוס ורוכבו רמה בים". השירה היא

from pondering on it, and if thy mouth urges thee to speak, and thy heart to think about it, return! as it reads: "And the living creatures ran and returned," (Ezekiel 1, 14) and upon this was the covenant made

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

41 אם רץ לבך שוב לאחד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה ז, א. ובס"י פ"א, מ"ז: שוב למקום. ראה לעיל . . .

42 אם רץ לבך שוב לאחד

המקור הראשון שמביא המפרש של קה"ת לאמירה זו, בהקדמה לתיקוני זוהר. בנוסח שבאתר ספריא הקטע מסתיים במילים "שוב לאחור" (לאחור), ואילו בטקסט שלנו נאמר "שוב אל האחד".

Tikkunei Zohar 7a:3 תיקוני זוהר ז' א:ג

תננינא (יחזקאל א כו), ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה דא איהו יוד הא ואו הא כליל תשע נקודין, ועשרה שכינתא כלילא מכלהו, וכלא א, דלית אדם כלא א, וכלא איהו עמודא דאמצעייתא, איהו יהוה דכליל א, ואיהו שמה מפרש דכליל א לאחזאה דאם רץ לבך שוב לאחור.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

43 שרפים עומדים ממעל לו

חזון ישעיהו: "שרפים עומדים ממעל לו; לכל אחד שש כנפיים." אדמו"ר הזקן מתייחס לאופן שבו הזוהר משתמש בפסוק זה.

Isaiah 6:2 ישעיהו ו':ב

שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשמים יכסה פניו ובשמים יכסה רגליו ובשמים יעופף:

Above Him stood the seraphim; each one had six wings: with twain he covered his face and with twain he covered his feet, and with twain he did fly

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 שרפים עומדים ממעל לו

הקטע שהטקסט מצטט בפרשת אחרי: על קרבן ראש חודש, "כפרה עליי", הזוהר מפרש את "עליי" (עלי) בדומה ל"שרפים עומדים ממעל לו" (ממעל לו).

Zohar, Achrei Mot 72:405-75:413 ספר הזוהר, אחרי מות ע"ב:ת"ה-ע"ה:ת"יג

and a person stepping on them with his foot or his shoe may come to harm. If this is true of this remnant of a remnant of filth, how much more of the woman who was joined with the Serpent! Alas for the world which inherited that filth from her! Therefore it is written, "To a woman in the separation of her uncleanness thou shalt not draw near". Happy the generation in which R. Simeon lived! To it the words apply, ... "Happy art thou O land, when thy king is

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

45 והתגדלתי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

יחזקאל (סוסי"לח). [כ].

רצוא, והכפלת המילים "גאה גאה" מבטאת את רוממותו של הקב"ה.

Exodus 15:1 שמות ט"ו:א

אז ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת לה' Havayah ויאמרו לה' אשירה Havayah כי-גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the L-RD, and spoke, saying: I will sing unto the L-RD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 אשירה לה' . כי גאה גאה

הערת קה"ת מפנה לExodus 15:15 למילים האלה.

Exodus 15:15 שמות ט"ו:ט"ו

אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען:

Then were the chiefs of Edom affrighted; The mighty men of Moab, trembling taketh hold upon them; All the inhabitants of Canaan are melted away.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טו, טו.

4 פסקה

52 ועבד הלוי עבד

"והלוי הוא יעבוד את עבודת אוהל מועד". המילה "הוא" נדרשת כרמז לעולם הנעלם שליו הלויים עולים.

Numbers 18:23 במדבר י"ח:כ"ג

ועבד הלוי הוא את-עבדת אהל מועד והם ישאו עונם חקת עולם לדורתיכם ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה:

But the Levites alone shall do the service of the tent of meeting, and they shall bear their iniquity; it shall be a statute for ever throughout your generations, and among the children of Israel they shall have no inheritance.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר יח, כג.

53 אתה הוא ה' לבדך

"אתה הוא ה' לבדך, אתה עשית את השמים, שמי השמים וכל צבאם". כאן "הוא" מציין את ה' כפי שהוא נסתר.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו

אתה-הוא ה' לבדך אתה עשית את-השמים שמי השמים וכל-צבאם הארץ וכל-אשר עליה הימים וכל-אשר בהם ואתה מחיה את-כלם וצבא השמים לה משתחוים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

54 וילוו עליך וישרתוך

ה' מצווה את אהרן לקרב אליו את אחיו, שבט לוי, "ונלוו עליך וישרתוך".

הדבר מראה שהלויים כפופים לכוהנים.

Numbers 18:2 במדבר י"ח:ב

וגם את-אחיה משה לוי שבט אביר הקרב אתה וילוו עליך וישרתוך ואתה ובניך אתה לפני אהל העדות:

And thy brethren also, the tribe of Levi, the tribe of thy father, bring thou near with thee, that they may be joined unto thee, and minister unto thee, thou and thy sons with thee being before the tent of the testimony.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר יח, ב. ראה אוה"ת פ' קרח ע' תשיח ע"פ זה.

55 וגם ניגון הלויים היה בבחי' רצוא ושוב

הערת קה"ת מציינת שהנקודה שניגון הלויים היה בבחינת רצוא ושוב מוסברת שם.

הערת קה"ת

נתבאר בביאורו"ז להצ"צ כרך ב ע' תרפט ואילך.

56 והניף אותם אהרן

הערת קה"ת מפנה לNumbers 18:11 למילים האלה.

Numbers 18:11 במדבר י"ח:יא

הערת קה"ת

במדבר יח, יא.

57 והניף אותם אהרן

אהרן מצווה להניף את הלויים כתנופה לפני הוי', כדי שיוכלו לעבוד את עבודתו. אדמו"ר הזקן מפרש את ההנפה כהמתקת הגבורות על ידי החסידים.

Numbers 8:11 במדבר ח:יא

והניף אהרן את-הלויים תנופה לפני ה' מאת בני ישראל והיו לעבד את עבדת ה'

And Aaron shall offer the Levites before the L-RD for a wave-offering from the children of Israel, that they may be to do the service of the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

58 להמתיק גבורות בחסדים

כרך של מאמרי אדמו"ר הזקן; הערת קה"ת מפנה אליו לעניין המתקת הגבורות בחסדים.

הערת קה"ת

ראה מאמרי אדמו"ר — אתהלך לאזניא ע' קנג.

59 ועונה גדולה מכולם

רבי יהושע בן לוי מלמד שהענווה גדולה מכל המידות האחרות, שכן הפסוק מדבר על בישור "לענווים". כאן הענווה מסמלת את ירידתו של ה', את השוב.

Avodah Zarah 20b:11 עבודה זרה כ"ב:יא

ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: ענוה גדולה מכולן, שנאמר: "רוח ה' אלקים עלי יצו משח ה' אתי לבשר ענוים", "חסידים" לא נאמר אלא "ענוים", הא למדת שענוה גדולה מכולן.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז כ, ב. ראה גם אוה"ת פ' וישב דף רנט, ב.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

65 ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך

נאמר לחוה: "ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על כנסת ישראל וה': את תשוקתה אליו יש לכוון לפי רצונו בעולם שלמטה.

Genesis 3:16 בראשית ג:ט"ז

אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר ה'רְבָּה אֲרָבָה עֲצָבוֹנָהּ וְהִרְבָּה בְּעֲצָב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִשָּׁה תִּשְׁוֹקֶתָּ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ:

Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 8

66 שערך כעדר העזים

הפסוק ממשיך: "שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד". אדמו"ר הזקן קורא את "השער" כרמז לסיכון שבעבודה בענייני העולם.

Song of Songs 6:5 שיר השירים ו:ה

הַסִּבִּי עֵינֶיךָ מִנִּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֵנִי שְׁעָרְךָ כְּעֶדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָד:

Turn away thine eyes from me, For they have overcome me.
Thy hair is as a flock of goats, That trail down from Gilead

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 איתא בזהר

המאמר שם מסביר שהשערה מקבלת מהמוח חיות מועטה ומצומצמת ביותר, והיא "מותרי המוחין". ריבוי הצמצומים הזה הופך את השערות למקום שבו החיצונים יכולים לינוק; משום כך הלויים, המשתייכים לצד הגבורות, נדרשו להעביר תער על בשרם.

הערת קה"ת

ע' זח"ג (מח, ב). זח"ב (קפה, א-ב). וע"ל אמור (לב, א). וש"נ. מא' [דמו"ר]. [כ].

68 האומר אין לי . . תורה

"כל האומר אין לי אלא תורה — אף תורה אין לו", שהרי נאמר: "ולמדתם אותם ועשיתם אותם". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שהתורה המתלבשת בעניינים גשמיים עלולה למשוך את האדם אחריהם.

Yevamot 109b:4-5 יבמות ק"ט ב:ד-ה'

עֲרַבִּי שְׁלָצִיזִין — דְּעֻבְדֵּי שְׁלוֹף דּוּץ. תּוֹקֵעַ עֲצָמוֹ לְדָבָר הֶלְכָּה — דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ תוֹרָה — אֵין לוֹ תוֹרָה. פְּשִׁיטָא! אֵלָא: כָּל הָאוֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה — אֵין לוֹ אֵלָא תוֹרָה. הָא נָמִי פְּשִׁיטָא! אֵלָא דְּאִפִּילוּ תוֹרָה אֵין לוֹ. מָאי טַעְמָא? אֲמַר רַב פִּפְא, אֲמַר קְרָא: "וְלִמְדַתְּם וְעִשִּׂיתֶם" — כָּל שֶׁשָּׂנִי בְּעִשְׂיָהּ שָׁנִי בְּלִמְיָדָה, כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּעִשְׂיָהּ אֵינוֹ בְּלִמְיָדָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

יבמות קט, ב.

69 סיד"ה להבין ענין הברכות

הקטע מסביר שהאור הכלול בחכמה העילאה מצומצם ומתלבש בלבושים מסוגים רבים, ויורד מדרגה לדרגה "בהיכל המדרגות", כדי שהמדרגות

פסוקה 5

60 רם על כל גוים

"רם על כל גוים הוי", על השמים כבודו". הפסוק מתאר שגם הגוים מכירים בכך שהוא נעלה.

Psalms 113:4 תהילים קי"ג:ד'

רם על־כָּל־גּוֹיִם ה' עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:

The L-RD is high above all nations, His glory is above the heavens.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיג, ד.

61 מי כה' אלקינו

"מי כהוי אלקינו, המגביהי לשבת". אדמו"ר הזקן קורא את הפסוק כאומר שהוא נעלה עוד יותר מן הרוממות שהגוים מייחסים לו.

Psalms 113:5 תהילים קי"ג:ה'

מִי כַה' אֱלֹהֵינוּ הַמִּגְבִּיהִי לְשִׁבְתּוֹ:

Who is like unto the L-RD our G-d, That is enthroned on high,

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיג, ה.

62 פ' שעכו"ם מנשאים

מאמר של הרבי הרי"צ משנת תרצ"ד, שאליו מפנה הערת קה"ת בעניין הרעיון שהאומות מרוממות את ה' אך מציבות אותו מעל העולם הזה; ההערה מוסיפה שהעניין נדון במקומות רבים.

הערת קה"ת

ראה ד"ה הטה אלקי תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים ח"א) ובכ"מ. וראה ספר הערכים-חב"ד (כרך ב) ע' אומות העולם ס"ג — לקו"ש לפ' ואתחנן תשמ"ו.

63 דקרו ליה אלהא דאלהיא

רב מסביר את הפסוק "ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי" בכך שהגוים קוראים לו "אלקי האלקים". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שגם הם מרוממים אותו, אך מציבים אותו מעל לדאגה לעולם הזה.

Menachot 110a:5-6 מנחות ק"א א:ה-ו'

אִיתִיבֵיהּ רַב שִׁמִּי בַר חִיָּא לַרַב (מְלָאכִי א, יא) מִמְזַרְח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גְּדוּל שְׁמִי בְּגוֹיִם וּבְכָל מְקוֹם מוֹקֵטֶר מוֹגֵשׁ לְשָׁמַי וּמִנְחָה טְהוֹרָה אִמַּר לִיה שִׁמִּי אַתְּ דְּקָרוּ לִיה אֱלֹהָא דְּאֱלֹהָא בְּכָל מְקוֹם מוֹקֵטֶר מוֹגֵשׁ לְשָׁמַי בְּכָל מְקוֹם סִלְקָא דַּעְתָּךְ אִמַּר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אִמַּר ר' יוֹנָתָן אֱלוֹ תַלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה בְּכָל מְקוֹם מַעֲלָה אֲנִי עֲלִיהֶן כְּאִילוֹ מְקַטְרִין וּמַגִּישִׁין לְשָׁמַי

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

פסוקה 6

64 המשפילי לראות בשמים ובארץ

"המשפיל לראות בשמים ובארץ". מפרשים זאת כהשגחתו של ה' על הארץ בדיוק כפי שהוא משגיח על השמים.

Psalms 113:6 תהילים קי"ג:ו'

הַמִּשְׁפִּילִי לְרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

?That looketh down low Upon heaven and upon the earth

יוכלו להתקיים ולא יתבטלו. זהו "בניין" העולמות, שבאמצעותו מתגלה מלכותו – גילוי האינסוף.
הערת קה"ת
תו"א ז, א.

70 שגלשו מהר גלעד

"שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד". בפסוק זה מופיעות המילים "הר גלעד", שהמאמר דורש.
Song of Songs 4:1 שיר השירים ד:א
הַנֶּה יָפָה רֵעִיתִי הִנֵּה יָפָה עֵינֶיהָ יוֹנִים מִבְּעַד לְצִמְתָּהּ שְׁעָרָהּ כְּעֶדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד:
Behold, thou art fair, my love; behold, thou art fair; Thine eyes are as doves behind thy veil; Thy hair is as a flock of goats, that trail down from mount Gilead
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
שה"ש ד, א.

71 בד"ה כי תצא

הקטע מבחין בין שערות הנזיר, שהן קדושות, לבין הלויים, שבאו מצד הדין הקשה ולכן העבירו תער על בשרם; השערות הן מקום יניקתם של החיצונים. לכן מי שחוזר להי צריך להתרחק ממותרות, כדי שלא יפילו אותו שוב.
הערת קה"ת
לעיל תצא לו, ג.

72 וגלחה את ראשה

"והבאתה אל תוך ביתך, וגלחה את ראשה ועשתה את ציפורניה". הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה.
Deuteronomy 21:12 דברים כ"א:י"ב
וְהֵבֵאתָה אֶל־בֵּיתְךָ וְגִלְחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפּוֹרְנֶיהָ:
then thou shalt bring her home to thy house; and she shall shave her head, and pare her nails
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

73 ששמו גלעד מחיצה המפסקת

הערת קה"ת מפנה לאור התורה על פרשת ויקהל בעניין גלעד כמחיצה מפרידה.
הערת קה"ת
ראה אוה"ת ויקהל ע"י ב"ק.

74 עד הגל הזה

לבן אומר ליעקב: "הגל הזה עד והמצבה עדה, אם אני לא אעבור אליך את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה, ואם אתה לא תעבור אליי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה". הגל נעשה למחיצה המונעת מהקליפות להיכנס אל הקדושה.
Genesis 31:52 בראשית ל"א:נ"ב
עַד הַגֵּל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אֲסִי־אֲנִי לֹא־אֲעֻבֵּר אֵלֶיךָ אֶת־הַגֵּל הַזֶּה וְאִם־אָתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגֵּל הַזֶּה וְאֶת־הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לְרָעָה:
This heap be witness, and the pillar be witness, that I will not pass over this heap to thee, and that thou shalt not pass over this heap and this pillar unto me, for harm
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
בראשית לא, נב.

75 רשעים נדמה להם כחוט השערה

לעתיד לבוא ישחט ה' את היצר הרע; לצדיקים הוא ייראה כהר גבוה, ולרשעים כחוט שערה. אדמו"ר חזקן מיישם זאת ביחס לאופן שבו אפילו איסור קל נראה ליהודי.

Sukkah 52a:4 סוכה נ"ב א:ד

כְּדֹדֶרֶשׁ רַבִּי יְהוֹנָתָן: לְעֵתִיד לְבָא, מְבִיאֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִצְרָה הָרַע, וְשׁוֹחֲטֵהוּ בְּפָנֶי הַצְּדִיקִים וּבְפָנֶי הָרָשָׁעִים. צְדִיקִים נִדְמָה לָהֶם כֶּהָר גָּבוֹה, וְרָשָׁעִים נִדְמָה לָהֶם כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה. הִלְלוּ בּוֹכִין וְהִלְלוּ בּוֹכִין. צְדִיקִים בּוֹכִין וְאוֹמְרִים: הֵיאֵךְ יְכוֹלְנוּ לְקַבּוֹשׁ הַר גָּבוֹה כֵּן! וְרָשָׁעִים בּוֹכִין וְאוֹמְרִים: הֵיאֵךְ לֹא יְכוֹלְנוּ לְקַבּוֹשׁ אֶת חוֹט הַשְּׁעָרָה הַזֶּה! וְאֵף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תָמָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אֶמַר ה' צָבָאוֹת כִּי יִפְלֹא בְּעֵינֵי שְׂאֵרֵי הָעָם הַזֶּה בְּיָמֵי הָהֵם גַּם ...

As R. Judah expounded: In the time to come the Holy One, blessed be He, will bring the Evil Inclination and slay it in the presence of the righteous and the wicked. To the righteous it will have the appearance of a towering hill, and to the wicked it will have the appearance of a hair thread. Both the former and the latter will weep; the righteous will weep saying, "How were we able to overcome such a towering hill!"
... The wicked also will weep saying, "How is it that
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)
הערת קה"ת
סוכה נב, א.

76 ועמך כולם צדיקים

"ועמך כולם צדיקים, לעולם יירשו ארץ". הדברים מרחיבים את נקודת מבטו של הצדיק ומחילים אותה על כל יהודי.

Isaiah 60:21 ישעיהו ס':כ"א

וְעַמְךָ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מְשֻׁעָה מִצֵּדָה יְדִי לְהַתְפָּאֵר:
Thy people also shall be all righteous, They shall inherit the land for ever; The branch of My planting, the work of My hands, Wherein I glory
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
ישע"י ס, כא.

77 ויקח קרח

"ויקח קורח..." הטקסט מפנה למאמרו על פסוק זה, בנושא יראת חטא.
Numbers 16:1 במדבר ט"ז:א
וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְחָק בֶּן־קֹהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאוֹן בֶּן־פִּלֵּת בְּנֵי יִרְמְיָהוּ:
Now Korah, the son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, with Dathan and Abiram, the sons of Eliab, and On, the son of Peleth, sons of Reuben, took men
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 גליש למטרוניא

הקטע שהטקסט מצטט בפרשת ויחי, בסיפור המסופר על רבי יהודה, משתמש בביטוי "גליש למטרוניא". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על הסרת ה"שער" המיותר.

Zohar, Vayechi 17:120-19:134 ספר הזהר, ויחי י"ז:קכ"ב-י"ט:קל"ד

79 ביום השמיני שלח

"וביום השמיני שלח את העם". הטקסט מפנה לסיום המאמר על פסוק זה.

I Kings 8:66 מלכים א ח:ס"ו

ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על פליהטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו:

On the eighth day he sent the people away, and they blessed the king, and went unto their tents joyful and glad of heart for all the goodness that the L-RD had shown unto David His servant, and to Israel His people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 לפני קרתו

"משליך קרחו כפיתים, לפני קרתו מי יעמוד". הטקסט מפנה להסברו של מילים אלה.

Psalms 147:17 תהילים קמ"ז:י"ז

משליך קרחו כפיתים לפני קרתו מי יעמד:

He casteth forth His ice like crumbs; Who can stand before His cold

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

81 אכנים הם אותיות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ס"י פ"ד, מט"ז.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Daf Shevui (CC0); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309) [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likkutei-torah/shir-hashirim/28/](https://likuteitorah.com/he/likkutei-torah/shir-hashirim/28/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק